

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra biblických věd

Pavel Samec

Novozákonní výzvy k modlitbě

Bakalářská práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Mireia Ryšková, Dr. theol.

Praha 2017

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 20. dubna 2017

Pavel Samec

Bibliografická citace

Novozákonní výzvy k modlitbě [rukopis]: bakalářská práce / Pavel Samec ; vedoucí práce: Mireia Ryšková. -- Praha, 2017. -- 51 s.

Anotace

Bakalářská práce pojednává o novozákonních výzvách k modlitbě. O modlitbě jako odpovědi člověka na Boží oslovení jsou zmínky téměř ve všech knihách Nového zákona. Modlitba provází učení Ježíše a jeho život s učedníky a je zmiňována jak při zrodu prvotní církve tak i v jejím praktickém životě do přibližně konce prvního století. Práce se koncentruje na výzvy k modlitbě v různých situacích apoštolů a prvotní církve, všímá si historických, situačních i textových kontextů a na jejich základě se pokouší ukázat souvislosti a inspirace pro duchovní život současného křesťana. Místy výzev jsou synoptická evangelia, listy z Pavlova a pavlovského souboru a listy katolické. Tématy modliteb jsou prosby, díkyvdání, přímluvy a slavení, čtenáři jsou vyzýváni k vytrvalosti, hledání, bdělosti a k modlitbám za nepřátele a za sebe navzájem. Po úvodu je práce rozčleněna podle témat do sedmi kapitol zakončených krátkým shrnutím. Na závěr práce je k některým tématům naznačen spirituální přesah do duchovního života.

Klíčová slova

Bůh, Ježíš, Kristus, Duch, modlitba, církev, duchovní život, víra, naděje, láska, učedník, bdělost, vytrvalost

Abstract

Calls to prayer in the New Testament are the topic of this bachelor thesis. The references to the prayer as an answer of a man on God's calling can be found in almost all books of the New Testament. Prayer accompanies the teachings of Jesus and his life

with his disciples and it is mentioned both in the birth of the early Church and in its everyday life till the end of the first century. The thesis is concentrated on the call to prayer in various situations of the apostles and early church and notes historical, literary and situational contexts. On this basis, the thesis aims also to show relationship and inspiration for the spiritual life of contemporary Christian. Individual calls are located in the Synoptic Gospels, letters from Paul and Pauline file and catholic letters. The subjects of the prayers are supplication, thanksgiving, intercession and celebration, readers are encouraged to the perseverance, search, vigilance and prayer for enemies and for each other. After the introduction, the work is divided by themes into seven chapters, ending with a short summary. In the final part of the thesis, several themes are chosen to outline the overlap into spiritual life.

Keywords

God, Jesus, Christ, the Spirit, prayer, church, spirituality, faith, hope, love, apprentice, vigilance, perseverance

Počet znaků (včetně mezer): 92 033

Poděkování

Děkuji paní doc. PhDr. Mireji Ryškové, Dr. theol. za odborné vedení, rady a podněty při zpracování a kompletaci bakalářské práce.

Obsah

1.	Úvod	7
1.1	Obecný úvod	7
1.2	Definice cíle	8
1.3	Metoda práce	8
2.	Rozbor textů	8
2.1	Proste, hledejte, tlučte!	8
2.1.1	Mt 7,7-7,11	8
2.1.2	Lk 11, 9-13	10
2.1.3	Mk 11, 24-25	12
2.1.4	Jk 1, 5-8	14
2.2	Modlete se za ty, kdo vás pronásledují!	16
2.2.1	Mt 5,43-45	16
2.2.2	Lk 6,27-28	17
2.2.3	1 Petr 3,8-9	18
2.3	Bděte!	19
2.3.1	Mt 26,41	19
2.3.2	Mk 14,38	21
2.3.3	Lk 22,46	22
2.3.4	Mk 13,33-37	23
2.3.5	Mt 24,42	25
2.3.6	Lk 21,36	26
2.4	Bez přestání se modlete!	27
2.4.1	1 Sol 5,16-17	27
2.4.2	Lk 18,1	28
2.4.3	Řím 12,12	29
2.4.4	Kol 4,2-4	33
2.4.5	Ef 6,18-19	35
2.5	Modlete se za nás!	36
2.5.1	1 Sol 5,25	37
2.5.2	Řím 15,30-31	37
2.5.3	Žid 13,18-19	38
2.5.4	2 Sol 3,1-2	39
2.6	S vděčností v srdci oslavujte Boha!	40
2.6.1	Kol 3,16n	41
2.6.2	Ef 5,18-20	44
2.7	Žádám o prosby, modlitby, přímlyvy a díkuvzdání za všechny lidi.	45
2.7.1	1 Tim 2,1-3	45
3.	Závěr	47
3.1	Obecné shrnutí	47
3.2	Pokus o přesah do duchovního života	47
3.3	Závěr	49
	Seznam literatury	49

1. Úvod

1.1 Obecný úvod

O modlitbě v jejich nejrůznějších formách a souvislostech jsou s výjimkou tří listů (Tit, 2 Petr, 2 Jan) zmínky ve všech knihách Nového zákona. Jak stručně fenomén modlitby v monoteistickém kontextu definovat? „Modlitba je komunikace a společenství člověka s Bohem, vychází z Božího pozvání a lidské odpovědi, v které jsou obsaženy tři základní prvky: víra v jednoho osobního Boha, jeho skutečnou přítomnost a důvěra, že modlitbu Bůh slyší.“¹ Křesťanské specifikum modlitby je vztah k Otci, skrze Krista v Duchu svatém. Vzorem křesťanské modlitby je Kristem daná modlitba Páně Otčenáš.² Evangelia nám zároveň ukazují situace, kdy se Ježíš modlil,³ před čím v modlitbě varoval,⁴ k čemu vyzýval⁵ a co přislíbil.⁶ Ve Skutcích apoštolů jsou téma a praxe modlitby zmíněny v 17 z 28 kapitol, což naznačuje hluboké ponoření do modlitby prvotních křesťanů. V každém z autentických Pavlových listů je zmínka o modlitbě, v ostatních listech až na uvedené výjimky rovněž, ve Zjevení pak převažuje modlitba chval, klanění a dobrořečení. Jak je z výše uvedeného patrné, modlitba je atributem života křesťana a na řadě míst Nového zákona jsme k životu modlitby vyzýváni.

1.2 Definice cíle

Cílem této práce je na vybraných novozákonních textech ukázat různé důrazy na situace k výzvám k modlitbě a její aspekty, hledat textový, situační a historický kontext vybraných textů a pokusit se odpovědět na otázku, co lze z novozákonních výzev k modlitbě vyvodit pro duchovní život člověka dnešní doby.

1.3 Metoda práce

Prvním krokem zvolené metody je vyhledání a výběr textů s tematikou modlitby ve formě imperativu. K vybraným charakteristickým textům jsou podle ekumenického překladu Bible z roku 1985 přiřazeny paralelní texty a dále případně další texty

¹ Srov. Modlitba In DE FIORES, Stefano - GOFFI, Tullo (ed.). *Slovník spirituality*. Kostelní Vydří: 1999, s. 524

² Lk 11,1-4

³ Lk 5,16; Lk 6,12; Lk 9,18; Lk 9,28

⁴ Lk 20,47

⁵ Např. Lk 6,28; Lk 11,9; Mt 9,38

⁶ Např. Mk 11,24; Jan 14,13-14

s dotčenou tematikou. S pomocí komentářů jsou prováděny rozbor textů a jsou prezentována různá hlediska. Neevangelijní texty jsou uvedeny stručnou charakteristikou. Na závěr každé části je provedeno stručné shrnutí. Závěrečná část práce obsahuje zobecnění zjištěných skutečností a je v ní naznačen přesah do duchovního života.

2. Rozbor textů

Vybrané výzvy jsou řazeny podle charakteristického textu chronologicky dle doby jejich uskutečnění (evangelia, autentické Pavlovy listy, pavlovské listy), nikoli podle předpokládané doby jejich sepsání. Po šesti gramatických imperativích (Mt 7,7; Mt 5,44b; Mt 26,41a; 1 Sol 5,17; 1 Sol 5,25 a Kol 3,16c) následuje indikativ (1Tim 2,1). Výzvy k modlitbě se nacházejí ve vybraných textech, v ostatních knihách Nového zákona je modlitba uváděna z jiných hledisek (jak se modlit, obsah modlitby, modlitební praxe apod.)

2.1 Proste, hledejte, tlučte!

Výchozím textem je Mt 7,7-7,11, paralelním textem Lk 11,9-13, dalšími tematicky souvisejícími texty jsou Mk 11,24-25 a Jk 1,5-7.

2.1.1 Mt 7,7 - 7,11

Proste a bude vám dáno; hledejte a naleznete; tlučte a bude vám otevřeno. Neboť každý, kdo prosí, dostává, a kdo hledá, nalézá, a kdo tluče, tomu bude otevřeno. Což by někdo z vás dal svému synu kámen, když ho prosí o chléb? Nebo by mu dal hada, když ho prosí o rybu? Jestliže tedy vy, ač jste zlí, umíte svým dětem dávat dobré dary, čím spíše váš Otec v nebesích dá dobré těm, kdo ho prosí.

V širším kontextu je výzva k prosebné modlitbě součástí horského kázání,⁷ a sice jeho závěrečné části. Následuje po poučení o modlitbě (Mt 6,5-8) a představení modlitby Otčenáš (Mt 6, 9-15). Bezprostředně po zdůvodnění vyslyšení proseb následuje pozitivní formulace tzv. „zlatého pravidla“ (Mt 7,12) s odkazem na Zákon a Proroky.

⁷ Mt 5,1 - 7,29

Vlastní téma modlitby je zahájeno její přípravou (vejdi do svého pokoje, zavři dveře),⁸ následuje obsah (Otčenáš)⁹ a je završeno výzvou k aplikaci prosebné modlitby do života.

V užším kontextu předchází citovanému úryvku výzva nedávat psům, co je svaté, a neházet perly před svině. Svině perly pošlapou, znehodnotí je, psi se dokonce obrátí proti vám.¹⁰ Text může být vykládán jako reakce na nevhodné chování a souviset s předchozími úvahami, týkajícími se mezilidských vztahů¹¹ nebo je uvozujičím textem k vybraným veršům. I zde je na místě řada výkladů. Jedním z nich je poukázání na Boha jako správného adresáta životně důležitých či důvěrných proseb. Důsledek chybného nasměrování z Boha na lidi je zřejmý: vaše důvěra bude pošlapána a budete navíc čelit útokům. Do jiné souvislosti zasazuje příkaz nedávat svaté psům a výzvu k prosebné modlitbě M. Limbeck,¹² a sice jako protiklad správného a nesprávného úsilí. I když jsou Ježíšovi učedníci vyzýváni jít ke všem národům, získávat učedníky a učit je zachovávat vše, co jim přikázal,¹³ neznamena to hlásat evangelium za všech okolností bez ohledu na situaci a výběr lidí. Naopak - jsme vyzýváni k velké diskretnosti. Pokud tak nečiníme, praxe ukazuje, že odezvy okolí jsou povětšinou negativní.

Proti rezignaci je postavena výzva k prosebné modlitbě. Nejsou zde uváděny konkrétní prosby ani není zmiňována skutečnost zdánlivého nevyslyšení proseb, ale jde zde o jediné: „Jako Ježíšovi učedníci nemáme nikdy důvod rezignovaně se vzdát. Bůh nás vyslyší; Bůh nás nechá nalézt hledané; Bůh nás nechá dojít dál – musíme ho jen prosit.“¹⁴ Při plnění tří imperativů – prostete, hledejte, tlučte – se předpokládá a je přislíbena Boží aktivita: oč prosíme, nám bude dáno. Jaké jsou však podmínky toho, abychom dostali to, oč prosíme? Můžeme prosit o cokoli? O žádném omezení se Písmo nezmiňuje. Ale Otec ví, co potřebujeme.¹⁵ A pokud bude naše prosba o skutečné

⁸ Mt 6,6

⁹ Ježíš učí učedníky „jak se vůbec mají modlit; učí je Otčenáš, který je přece jedinou prosbou. Zahrnuje celé jsoucno, chápe je v závislosti na Bohu a přijímá je z jeho ruky.“ GUARDINI, Romano. O modlitbě, s. 102

¹⁰ Srov. Mt 7,6

¹¹ Vzhledem k „mudroslovnému“ kontextu je potřeba se zaměřit na nevhodné chování vůči ostatním a na reakce, které se k takovému chování hodí nejlépe: Jestliže nakrmíte psy posvátným jídlem, mohou vás napadnout a rozrhat; jestliže dáte vepřům perly, mohou je pošlapat a tak je zničit. HARRINGTON, Daniel J., Evangelium podle Matouše, s. 129

¹² Srov. LIMBECK, Meinrad. Evangelium sv. Matouše, s. 109

¹³ Srov. Mt 28,19n

¹⁴ LIMBECK, Meinrad. Evangelium sv. Matouše, s. 110

¹⁵ Mt 6,8

potřeby spojena s Kristovým postojem „ale ne jak já chci, ale jak Ty chceš,“¹⁶ dojde naplnění. Pak prosba není „jen voláním o pomoc, nýbrž především výrazem skutečnosti, že člověk existuje jen skrze Boha, že své bytí i povahu, život i jeho smysl, sílu i svobodu přijímá z Boží ruky.“¹⁷ Prosba prosícího předpokládá vztah k adresátovi prosby. Na přirozené rovině vztahu syna a otce ukazuje Matouš samozřejmost otcovy kladné reakce: prosí-li syn o cokoli pro něj životně důležitého (symbol chleba), není odbyt něčím, co nepotřebuje (symbol kamene, který lze dokonce považovat za výsměch, odmítnutí prosby), ale dochází vyslyšení. Obdobnou symbolikou je pak ryba a had. Jistota vyslyšení prosby člověka Bohem (vztah je předpokládán) je podtržena úvahou o dobrém Bohu, který je Dobro samo, a člověku, který je v porovnání s Boží dobrotou označen jako zlý.

Na téma prosebné modlitby bezprostředně navazuje tzv. „zlaté pravidlo“ formulované pozitivně: co byste chtěli, aby vám lidé dělali, i vy dělejte jim. V takových postojích je celý Zákon i Proroci.¹⁸ Propojením nauky horského kázání se Starým zákonem tak Matouš podtrhuje Ježíšova slova, že nepřišel Zákon zrušit, ale naplnit.¹⁹ I zde je patrná souvislost mezi naším očekáváním splnění proseb adresovaných Bohu a očekáváním chování druhých k nám. „Protože – dokonce i u Boha – je zcela samozřejmým a přirozeným zákonem života plnit očekávání druhých, a protože naše vlastní očekávání nám nejlépe říkají, co my lidé potřebujeme, abychom mohli žít, proto můžeme a máme si nechat říci od našich očekávání, jak máme jednat s druhými lidmi.“²⁰ Tedy s autonomním svědomím, s vědomím plnění slov evangelia, s velkorysostí, která vychází z vlastních očekávání jako přirozených ukazatelů a bez očekávání obdobného jednání lidí s námi – to je recept na nezištný přístup k Bohu i k lidem.

Do odlišného širšího kontextu je zasazena výzva k prosebné modlitbě u Lukáše.

2.1.2 Lk 11, 9-13

A tak vám pravím: Proste a bude vám dáno; hledejte, a naleznete; tlučte a bude vám otevřeno. Neboť každý, kdo prosí, dostává, a kdo hledá, nalézá, a kdo tluče, tomu bude

¹⁶ Mt 26,39

¹⁷ GUARDINI, Romano. O modlitbě, s. 102

¹⁸ Srov. Mt 6,12

¹⁹ Srov. Mt 5,17

²⁰ LIMBECK, Meinrad. Evangelium sv. Matouše, s. 110

otevřeno. Což je mezi vámi otec, který by dal svému synu hada, když ho prosí o rybu? Nebo by mu dal štíra, když ho prosí o vejce? Jestliže tedy vy, ač jste zlí, umíte svým dětem dávat dobré dary, čím spíše váš Otec z nebe dá Ducha svatého těm, kdo ho prosí!

U Lukáše je výzva k prosebné modlitbě rovněž zařazena za modlitbu Otčenáše, chybí však kontext s přípravou na modlitbu a přesah do Starého zákona.

Výzvam prostě, hledejte, tlučte, vycházejícím ze stejného pramene Q jako u Matouše, bezprostředně předchází (a bezprostředně následuje po Otčenáši) specificky lukášovské krátké podobenství o příteli, přicházejícím o půlnoci na návštěvu. I přes nevhodnou dobu k návštěvě díky neodbytnosti dostane prosebník vše, co potřebuje. Podobenství podtrhuje prosebný charakter Otčenáše, na reálné životní situaci ukazuje etickou zásadu dát bližnímu to, co potřebuje, a zdůrazněním neodbytnosti připravuje půdu pro rozvíjení tématu prosebné modlitby. Vedle tradičního chápání výzvy k neodbytnosti a neochvějné modlitbě, která vede k úspěchu, nabízí J. Ernst i souvislost s obsahem našeho hledání. Spíše než se starat o přirozené potřeby jsme vyzýváni hledat Boží království.²¹ Po výzvách se v následujícím verši přesouvá důraz na příslib, který má univerzální platnost. Každý (bez výjimky), kdo prosí, dostává, kdo hledá, nalézá, každému, kdo tluče, se otevře. Význam zde má jak užití mluvnického času, tak absolutního způsobu vyjadřování. „Prézentní forma na rozdíl od budoucí v první řadě podtrhuje jistotu. Absolutním způsobem vyjadřování zcela jistě není myšlen mechanismus modlitby. Zkušenost učí, že konkrétní prosby v mnoha případech selhávají. Ježíš spojuje se svým slibem současně také výchovu v modlitbě: Bůh ví lépe než prosící, co člověk ke svému zdaru potřebuje. A člověk musí být přesvědčen, že je mu dáno vše nezbytné.“²² Obdobnou myšlenku Boží výchovy a požadavků rozvíjí S. Švéda: „Bůh chce, abychom ho úporně a neúnavně prosili, vystavuje člověka zkouškám důvěry a věrnosti; protože vytrvalost v modlitbě je možná jen v důvěře v Boží vyslyšení. Člověk se modlitby vzdává hlavně kvůli nedostatku důvěry.“²³

Jak Matouš, tak Lukáš poukazují na dobrotu otce, který zareaguje kladně na prosbu svého syna. Nedá mu kámen, když prosí o chléb (Mt), nedá mu hada, když prosí o rybu (Mt, Lk), ani štíra když prosí o vejce (Lk). Protože otec dá prosícímu synu dobré dary,

²¹ Srov. Lk 12,31

²² Srov. ERNST, Josef. Das Evangelium nach Lukas, s. 250

²³ Srov. ŠVÉDA, Sidonius. Das Evangelium nach Lukas (9-24), s. 11

tím spíše dá Otec těm, kdo ho prosí věci dobré,²⁴ resp. Ducha svatého.²⁵ Matoušův příslib dobrých věcí můžeme chápat v rovině přirozené, Lukášova interpretace poukazuje na rozměr daru nadpřirozeného. „Usuzování ze ‚zlého člověka‘ na ‚dobrého Boha‘ ukazuje zřetelně, že Bůh dává více než všeobecné ‚dobro‘, že dává ‚svatého Ducha‘, v němž může obec vytrvat až do druhého příchodu Páně.“²⁶

Souvislosti prosebné modlitby a víry si všímá Marek.

2.1.3 Mk 11,24-25

Proto vám pravím: věřte, že všechno, oč v modlitbě prosíte, je vám dáno a budete to mít. A kdykoli povstáváte k modlitbě, odpouštějte, co proti druhým máte, aby i váš Otec, který je v nebesích, vám odpustil vaše přestoupení.

Jiný kontext prosebné modlitby nalezneme u Marka. Je to kontext nové, opravdové víry v Boha. Teprve opuštěním víry ve své síly a zvyklosti, ale s vírou v Boha pravého je možné se modlit. Vlastní modlitbě musí ale předcházet odpuštění druhým. A jedině taková modlitba bude vyslyšena. Citovaný text je vyvrcholením příběhu o Ježíšově symbolickém prokletí fíkovníku, který následně uschl; objasnění této symboliky nalezneme ve vloženém textu o očištění chrámu: Ježíš se striktně vymezuje proti tehdejšímu chybnému chápání chrámové bohoslužby a ukazuje, jak skvělé příležitosti jsou nabízeny těm, kdo jsou povoláni k víře. „Jistě, ti všichni, kdo zde byli shromážděni, důvěřovali Bohu, který svému lidu daroval chrám a liturgii. Byla to ovšem falešná důvěra - jako by existovala automaticky působivá moc bohoslužby. Zda byl chrám domem modlitby, o tom podle Ježíše nerozhodovalo, zda se v něm vyslovovaly modlitby, ale zda v něm byli lidé ochotní přijmout Boha a učinit jeho vůli nosným a směrodatným základem svého každodenního života. Proto postavil proti této liturgii učení, své učení.“²⁷

Pokřivená víra tehdejšího establishmentu je příčinou neplodnosti chrámového kultu; neboť v něm není možno uskutečnit, co Bůh věřícím nabízí: „Můj dům bude domem modlitby pro všechny národy. Víra Židů měla příležitost urychlit moment, kdy také

²⁴ Srov. Mt 6,11

²⁵ Srov. Lk 11,13

²⁶ MÜLLER, Paul Gerhard. Evangelium sv. Lukáše, s. 108

²⁷ LIMBECK, Meinrad. Evangelium sv. Marka, s. 153

pohané mají uctívat pravého Boha. Kde ale toto není doprovázeno vírou a odpuštěním, tam bude Boží život a Boží přítomnost lidem odňata.“²⁸ Mějte víru v Boha! Vírou v Boha, ale zároveň vírou, která je Bohem podporovaná, je umožněno vše. Ale ne tak, že víra je naší zázračnou zbraní. „Máme-li skutečnou víru v Boha, je to také Bůh, kdo určuje, co my vírou vyprošujeme. Taková víra se projevuje modlitbou, která nás sjednocuje s Bohem i lidmi. Podmínkou je však naše odpuštění všem, od kterých jsme byli hříchem odděleni. Tím nám odpouští i Otec a tvoří se tak nové a ozdravené společenství. A Otcovo odpuštění znamená, že každý požadavek je splněn, pokud je předkládán ve shodě s jeho vůlí.“²⁹

Jistota vyslyšení prosby, která je ve shodě s Otcovou vůlí, je vyjádřena i gramaticky. V některých rukopisech je použit aorist, jednoduchý minulý čas biblické řečtiny, „čímž se naznačuje, že modlitba pronesená s vírou bude vyslyšena tak jistě, jako by se to už stalo.“³⁰ Jeruzalémská Bible překládá proto verš 24 takto: „Proto vám říkám: věřte, že už jste dostali vše, oč v modlitbě žádáte, a bude vám to dáno.“³¹ Další váhu tomuto tvrzení dává skutečnost, že jde o výrok, který pochází od samotného Ježíše. „Učení o tom, že víra v Boha zaručuje úspěch modlitby, je v judaismu i v raném křesťanství do té míry neobvyklá a je natolik dobře dosvědčena v evangeliích, že je obecně připisována historickému Ježíšovi.“³²

Jiný důraz než protiklad neplodného chrámového kultu a pravé modlitby dává souvislosti mezi epizodou o fíkovníku a katechezí o víře a modlitbě D. Harrington. „Zdrojem Ježíšovy moci je Bůh a ve víře a v modlitbě mohou věřící získat na této Boží moci podíl. Epizoda s fíkovníkem předznamenává rozporné a převážně nepřátelské přijetí, jemuž se Ježíšovi v Jeruzalémě dostane. Událost v chrámě ukazuje, že jeruzalémský chrám není jediným místem, kde může být Bůh Izraele uctíván, a pomáhá vysvětlit postup událostí, které vyústily v Ježíšovu smrt na kříži. Poučení ohledně víry a modlitby ukazuje na Boží moc a jeho schopnost učinit zdánlivě nemožné – jako je vykoupení skrze Ježíšovu smrt na kříži.“³³

²⁸ Srov.: LIMBECK, Meinrad. Das Evangelium nach Markus (11-19), s. 4

²⁹ Srov. tamtéž

³⁰ HARRINGTON, Daniel J. Evangelium podle Marka, s. 334

³¹ Jeruzalémská Bible, s. 1773

³² HARRINGTON, Daniel J. Evangelium podle Marka, s. 334

³³ Srov. tamtéž, s. 337

Stejně jako je vyslyšena pravá prosebná modlitba, ten, kdo hledá, nalezne a tomu, kdo tluče, bude otevřeno. Tedy podmínkou kladného výsledku je i naše aktivita, skutek, bez kterého je naše víra mrtvá.³⁴ Tématu víry a skutků se ve svém listu věnuje Jakub stejně jako předmětu prosebné modlitby, kterou je moudrost.

2.1.4 Jk 1,5-8

Má-li kdo z vás nedostatek moudrosti, ať prosí Boha, který dává všem bez výhrad a bez výčitek, a bude mu dána. Necht' však prosí s důvěrou a nepochybuje. Kdo pochybuje je podoben mořské vlně hnané a zmítané vichřicí. Ať si takový člověk nemyslí, že od Pána něco dostane; je to muž rozpolcený, nestálý ve všem, co činí.

Pro vlastní výklad vybraného textu je důležité zasazení jak do dobového, tak textového kontextu. Jakubův list patří v pořadí vzniku k prvním katolickým listům, tedy adresovaným celé církvi, nikoli jak bylo např. u Pavla zvykem adresovat dopis konkrétním obcím. Charakterem se řadí mezi parenetické spisy s obecnými i konkrétními tématy. Doba sepsání se datuje na konec prvního století, tedy v situaci, kdy již existovala strukturovaná křesťanská společenství, konfrontovaná s helenismem a ohrožovaná jak pronásledováním zvenku, tak pokleslými praktikami i naukami zevnitř (např. rozvíjející se gnózi). Vedle dominantního tématu dopisu – vztahu mezi vírou a skutky – je jedním z řady dalších témat prosebná modlitba, a sice modlitba zaměřená na prosbu o moudrost.

Jakub se tématu prosby o moudrost věnuje hned na počátku svého listu. Po stručném pozdravu rozvíjí základní zkušenost ranně křesťanských obcí – zkušenosti krize a zkoušek víry.³⁵ Útrapy jsou důvodem k radosti, protože po jejich překonání se osvědčí víra a to povede k vytrvalosti. Vytrvalost má být završena skutky, které vedou k dokonalosti a oprostění se od všech nedostatků. Dokonalost je pro Jakuba ústředním tématem. Důležité je však správně pochopené pořadí: „Skutek vedoucí k dokonalosti není předřazen víře, ale naopak: víra uvolňuje v krizi síly a umožňuje člověku snášet napětí životní reality a vřadit ji do souvislosti, která dává smysl. Křesťan žije v horizontu celku, aniž by se domníval, že je vybaven nadpozemskými kvalitami.

³⁴ Srov. Jk 2,26

³⁵ Obdobné myšlenkové schéma je patrné u Pavla: „A nejen to: chlubíme se i utrpením, vždyť víme, že z utrpení roste vytrvalost, z vytrvalosti osvědčenost a z osvědčenosti naděje.“ (Řím 5,3-5)

Taková dokonalost je logicky pojímána sociálně a nikoli individualisticky.³⁶ Předchozí úvod listu může být považován za antropologický základ a kontext, do kterého je zasazena prosba o moudrost. Současně je navázáno na předcházející téma nedostatku, kde je následně komentován nedostatek toho nejdůležitějšího – moudrosti. Nejde o moudrost tohoto světa, jde o moudrost, kterou daruje Bůh. Jaký je vztah moudrosti a jakubovského vybízení ke křesťanství skutků? Odpověď je již naznačena ve třetí kapitole: moudrost dává tichost, ve které se rodí dobrý způsob života, který se projevuje skutky.³⁷ „K tomu potřebujeme správný náhled a Bohem darovanou schopnost ke správnému životu. Neměli bychom naříkat při útrapách, ale prosit o správné chování a vytrvalost, o pravý náboženský postoj v každé životní situaci.“³⁸ Skutečností je, že mnoho proseb zůstává nevyslyšeno. Důvodem je sám člověk a jeho pochybnosti. „Je to chybějící důvěra a nedokonalá oddanost Bohu. Naše modlitba žije z důvěry. Kdo nedoufá, že bude vyslyšen, a přesto prosí, uráží Boha. Takový vnitřně rozdělený člověk nemůže očekávat, že jeho modlitba bude vyslyšena. Kdo Bohu plně nedůvěřuje a úplně se mu nevydá, ten nemá žádnou oporu ve všem, co dělá.“³⁹ Motiv totálního a nerozděleného spolehnutí se na Boha se objevuje již ve Starém zákoně: „Budeš se dokonale držet Hospodina, svého Boha“⁴⁰ a „Nevzpírej se bázni před Hospodinem, ani k němu nepřistupuj s obojakým srdcem.“⁴¹ Bezvýhradná důvěra je tematizována i v poapoštolském spisu Hermův Pastýř: „Kdo pevně nedůvěřují v Boha, to jsou lidé nerozhodní. A takoví nedosáhnou svými prosbami ničeho. Kdo mají pevnou víru, s důvěrou prosí Boha a dostanou vše, poněvadž prosí bez jakýchkoli výhrad.“⁴²

Shrnutí první části:

Společným jmenovatelem všech výzev k modlitbě je opravdová důvěra ve všemohoucího Boha, čisté srdce nezatížené neodpuštěním druhému a aktivní přístup k životu a jeho výzvám. Ve vztahu k Bohu je zdůrazněna neodbytnost, s kterou se na něj máme obracet, ve vztahu k lidem je to smysl pro skutečné potřeby druhých a

³⁶ HOPPE, Rudolf. List Jakubův, s. 23

³⁷ Srov. Jak 3,13

³⁸ Srov. SPEIDEL, Kurt. Der Jakobusbrief, s. 10-11

³⁹ Srov. SPEIDEL, Kurt. Der Jakobusbrief, s. 11

⁴⁰ Dt 18,13

⁴¹ Sir 1,28

⁴² HOPPE, Rudolf. List Jakubův, s. 27

zohlednění situace, ve které se společně nacházíme. Tomu všemu skrytě předchází Boží milost a naše modlitba je jen nevyhnutelnou reakcí na její působení.

2.2 Modlete se za ty, kdo vás pronásledují!

Výchozím textem je Mt 5,43-45, paralelním textem Lk 6,27-28, dalšími tematicky souvisejícími texty jsou 1Petr 3,9; Řím 12,14.17; Řím 12,20-21 a další.

2.2.1 Mt 5,43-45

Slyšeli jste, že bylo řečeno: „Milovati budeš bližního svého a nenávidět nepřitele svého. Já však vám pravím: Miluj své nepřátele a modlete se za ty, kdo vás pronásledují, abyste byli syny nebeského Otce; protože on dává svému slunci svítit na zlé i dobré a déšť posílá na spravedlivé i nespravedlivé.

Výzva k modlitbě za nepřátele je součástí poslední ze šesti antitezí, které patří do horského kázání.⁴³ Poslední antiteze o lásce k nepřítelům je završením předchozích (o zabítí, o cizoložství, o rozluce, o přísaze), pouze v ní je uvedena přímá výpověď o Bohu, a je tak posledním zdůvodněním antitezí předešlých. Formulace antitezí pochází dle valné části exegetů od samotného Ježíše a autor Matoušova evangelia uspořádáním do tohoto celku chtěl pravděpodobně tímto způsobem zdůraznit souvislost mezi Tórou a Ježíšovým evangeliem. „Nedomnívejte se, že jsem přišel zrušit Zákon nebo Proroky; nepřišel jsem zrušit, nýbrž naplnit.“⁴⁴ Podle D. Harringtona témata antitezí „vražda a hněv, cizoložství a žádosťivost, rozvody, přísahy, reakce na zlo, milování přátel i nepřátel – zůstávají pro nábožensky založené lidi nejdůležitějšími a zároveň i nejspornějšími záležitostmi.“⁴⁵ Při zběžném pohledu se může zdát, že v antitezích jde o zpřísnění nebo zrušení zákona. Ale jejich smysl je hlubší – umožnit poznání podstaty univerzálnější spravedlnosti. Výzva milovat nepřátele a modlit se za ně je zdůvodněna požadavkem být syny nebeského Otce, resp. být dokonalý, jako je dokonalý On.⁴⁶ Není však takový požadavek zcela nereálný, a tudíž není třeba ho brát zase až tak vážně? Nebo si máme stále uvědomovat svou nedostatečnost? Na tyto otázky odpovídá M. Limbeck. Antitezemi se nelze zabývat jen jednotlivě, ale je třeba k nim přistupovat

⁴³ Mt 5,1-7,28

⁴⁴ Mt 5,17

⁴⁵ HARRINGTON, Daniel J. Evangelium podle Matouše, s. 115

⁴⁶ Srov. Mt 5,48

jako k celku. „Všech šest antitezí je pro Matouše příkladným vyjádřením zcela určitého, nedělitelného základního postoje - ochoty k větší spravedlnosti. Rozhodující je, zda jsme sami jako jedinci ochotni brát Boží vůli, která je prostě dobrá, a proto ze své dobroty nikoho nevyklučuje, za všech okolností vážně. Otázka není, zda musíme jít skutečně tak daleko, ale zda chceme jít ve svém jednání tak daleko jako Bůh sám. Není totiž pochyb o tom, že dostáváme návod ke konkrétnímu jednání dnes a zde a ne výčitky svých pochybení.“⁴⁷ Protože Matouš nebyl žádný perfekcionista, neřešil dosažitelnost či nedosažitelnost jednotlivých požadavků. Šlo mu o podstatu: aplikovat Boží právo ve vztahu k druhým lidem. „Nesnáze, do kterých nás mohou přivést Boží přikázání, nemohou být odstraněny jejich redukcí nebo jejich zrušením, nýbrž jen způsobem aplikace v životě ostatních. Chci jít ve svém jednání tak daleko jako sám Bůh?“⁴⁸

Není náhodou, že po takových požadavcích na praktické životní postoje zařadil autor Matoušova evangelia v následující šesté kapitole pokyny k pravé zbožnosti včetně již výše zmiňované modlitby Otčenáše.

Paralelní text modlitby za nepřátele u Lukáše je uveden v jiném kontextu.: není součástí antitezí starozákonních a novozákonních postojů jako u Matouše, důraz je kladen na etický křesťanský postoj, rovněž následuje po blahoslavenstvích.

2.2.2 Lk 6,27-28

Ale vám, kteří mě slyšíte, pravím: Milujte své nepřátele. Dobře číňte těm, kteří vás nenávidí. Žehnejte těm, kteří vás proklínají, modlete se za ty, kteří vám ubližují.

Lukášova výzva milovat nepřátele je součástí kázání na rovině.⁴⁹ Bezprostředně patří do výkladu o lásce k nepřátelům, o bratrské lásce v církevní obci a rodině a následuje po blahoslavenstvích a výrocích uvedených slovem běda.

Vybraný text následuje bezprostředně po blahoslavenstvích a „běda“ a tak jsou vymezení ti, kteří jsou takto osloveni a kterých se týká Boží království. „Nikoli k celé lidské společnosti, ale jen ‚k vám, kteří mě slyšíte‘, tedy k těm, kdo se učí

⁴⁷ Srov. LIMBECK, Meinrad. Evangelium sv. Matouše, s. 82

⁴⁸ Srov. tamtéž

⁴⁹ Lk 6,20-49

následovat Krista, se obrací eticko-eschatologické instrukce, aby milovali své nepřátele a činili dobře těm, kdo je nenávidí. Míněni jsou političtí a náboženští pronásledovatelé Ježíšova hnutí. Učedníci mají žehnat těm, „kteří je proklínají“ a modlit se za ty, „kteří jim ubližují“; tím je zrušeno starozákonní soudní pravidlo, že trest nesmí být větší než provinění (oko za oko, zub za zub – Mt 5,38) a jako nejvyšší princip jednání je vyhlášena milosrdná láska.⁵⁰ Je patrné, že Ježíš nevyžaduje jen vágní postoj neutrálního a neangažovaného smýšlení, ale vyžaduje praktické oběti uváděné v následujících verších (ve vztahové rovině: nastavení tváře, ve hmotné rovině: obdarování věcmi, v obecné rovině: zlaté pravidlo).⁵¹ Předpokladem takových postojů je vnitřní postoj lásky projevované modlitbou za ty, kdo druhým ubližují.⁵² Požadavek aktivní lásky k nepřátelům, tedy jedne tak, jak by jednal Bůh, jde ale za hranici již předkřesťanského zlatého pravidla. Všeobecně zaužívaný etický minimalismus něco za něco je vyvrácen dalším příkazem: „Čiňte dobře, půjčujte a nic nečekejte nazpět.“⁵³ „Radikalita tohoto příkazu je dodnes stejně aktuální a paradoxní jako v době, kdy byl poprvé vysloven.“⁵⁴ Praktická uskutečnitelnost takovýchto požadavků není možná bez Božích postojů a bez Boží pomoci. „Jako je Bůh plný lásky ke všemu stvoření, i k těm, kdo sami nejsou laskaví, naopak jsou zlí, takoví mají být i jeho učedníci. Odměnou je sama skutečnost být „syny Nejvyššího“, kteří ve světě a ke světu dokáží napodobovat Boží laskavost.“⁵⁵

O něco textově mladší je obdobná výzva k lásce k bližním a k nepřátelům v Prvním listu Petrově, řazeného mezi čtyři listy katolické.

2.2.3 1 Petr 3,8-9

Nakonec pak: Všichni buďte jedné mysli, soucitní, plní bratrské lásky, milosrdní a pokorní, neodplácejte zlým za zlé ani urážkou za urážku, naopak žehnejte; vždyť jste byly povoláni k tomu, abyste se stali dědici požehnání.

První list Petřův byl sepsán jako oběžník křesťanům v Malé Asii kolem roku 90. Jde o pseudepigrafii, autorem je anonymní pisatel, který se dle tehdejších zvyklostí zaštitil Petrovým jménem jako projevem skromnosti a úcty k uznávané autoritě.

⁵⁰ Srov. MÜLLER, Paul Gerhard. Evangelium sv. Lukáše, s. 72

⁵¹ Srov. Lk 6,29-31

⁵² Jeruzalémská Bible překládá: „Modlete se za ty, kdo vás hanobí.“

⁵³ Lk 6, 35b

⁵⁴ JOHNSON, Luke Timothy. Evangelium podle Lukáše, s. 129

⁵⁵ Srov. JOHNSON, Luke Timothy. Evangelium podle Lukáše, s. 133

Výzva k lásce k bližním i nepřátelům, projevovaná konkrétně mj. i jejich žehnáním, následuje po oslovování různých společenských stavů (svobodný křesťan vůči státu, služebník vůči pánu, žena vůči muži) a předchází praktickým radám v chování vůči nepřátelskému pohanskému světu. Evangelijní pokyny lásky k nepřátelům (viz pojednání výše) jsou zde zasazovány do konkrétní situace křesťanských obcí v situaci pronásledování. „Tyto požadavky lze pochopit a plnit pouze na základě zcela nové křesťanské situace, na základě nového zrození k novému životu srze Krista. V tomto pokojném jednání se opravdu ukazuje vnitřní svoboda a převaha křesťanů nad jejich protivníky. Mají jim žehnat, to znamená činit dobro a vyprošovat požehnání pro své nepřátele, protože oni sami zdědili požehnání Boží, věčný život. Mají předávat Boží dobré skutky. Křesťané nezaslouženě přijali Boží dary milosti a mají všem činit dobro, aniž by očekávali odměnu.“⁵⁶

Shrnutí druhé části:

Láska k nepřátelům a modlitba za ně ukazuje na radikalitu lásky Božího života a povolání člověka k účasti na něm. Základní otázku, kterou by si křesťan, který slyší Boží slovo, měl pokládat je, zda chce jednat tak, jak by jednal v jeho situaci Ježíš. Podmínkou kladného postoje a proveditelnosti takového nároku je Boží pomoc, která předpokládá vůči Bohu otevřenost. Křesťané jsou tedy vyzýváni nežít podle pravidel světa, ale dle Kristova příkladu mít v sobě lásku a tu projevovat v jednotlivých postojích a skutcích v celém svém životě.

2.3 Bděte!

Výchozím textem je Mt 26,41, paralelními texty Mk 14,38 a Lk 22,46, dalšími tematicky souvisejícími texty jsou Mk 13,33.37; Mt 24,42; Lk 21,36; Mt 25,13; 1Kor 16,13; Ef 6,18 a další.

2.3.1 Mt 26,41

Bděte a modlete se, abyste neupadli do pokušení. Váš duch je odhodlán, ale tělo slabé.

⁵⁶ SEETHALER, Paula-Angelika. První a druhý list Petrův. List Judův, s. 38

Výzva k bdělosti je zasazena do situace před Ježíšovým zatčením v Getsemanech. U všech tří synoptiků je ukázán příklad Ježíšovy modlitby, odhalena slabost učedníků a citována Ježíšova opakovaná výzva k modlitbě. Každý však popisuje situaci odlišně.

Nejstarší vyprávění Markovo se objevuje i u Matouše: Ježíš vybírá Petra, Jakuba a Jana, vyzývá je k bdělosti: *Zůstaňte zde a bděte!* (Mk), resp.: *Zůstaňte zde a bděte se mnou!* (Mt), zatímco se v blízkosti modlí. U Lukáše si Ježíš nevybírá tři učedníky, ale výzvu k modlitbě adresuje všem učedníkům. Když Ježíš zjistí, že spí, obrátí se nejdříve k Petrovi a vyčítá jemu osobně spánek (u Marka), resp. se obrací na něj, ale vyčítá spánek všem třem (u Matouše), resp. obrací se k učedníkům a vyčítá spánek všem (u Lukáše). Všichni jsou pak vyzýváni k jeho následování: „Bděte a modlete se, abyste neupadli do pokušení. Váš duch je odhodlán, ale vaše tělo je slabé,“⁵⁷ resp. „Vstaňte a modlete se, abyste neupadli do pokušení.“⁵⁸ K opakování situace dochází už jen u Marka a Matouše. Když přijde Ježíš k učedníkům podruhé a nalézá je spící, komentuje Marek jejich zmatení: „...nevěděli, co by mu odpověděli“, Matouš se o jejich reakci nezmiňuje, omlouvá jejich slabost: „...nemohli oči udržet“ a ukazuje Ježíšovu shovívavost: „Nechal je. Zase odešel....“ Reakce Ježíše v situaci, kdy potřeby nedokáží udržet oči, je popsána odlišně: u Marka rázným příkazem: „Už dost!“⁵⁹ ...Vstaňte, pojd' mě!“, u Matouše jsou pak slova „už dost“ vynechána.

Pro vlastní výzvu k modlitbě je důležité, že ji předchází samotná modlitba Ježíše, který ví o svém nadcházejícím utrpení, prosí o změnu očekávaného údělu, ale této prosbě nadřazuje přijetí vůle Otce. Je tu tak patrná spojitost s modlitbou Otčenáše – buď vůle tvá. Další prosba Otčenáše – nevydej nás v pokušení⁶⁰ – se odráží ve zdůvodnění výzvy k modlitbě: abyste neupadli do pokušení. Podle D. Harringtona jde v obou případech (jak v modlitbě Otčenáše, tak i v modlitbě v Getsemanech) o narážku na konečnou zkoušku předcházející příchod Božího království,⁶¹ která je zmiňována ve Zjevení.⁶² Hlubokou znalost člověka, jeho síly i slabosti, jednoty duše a těla vystihuje realistické

⁵⁷ Mt 26,41

⁵⁸ Lk 22,46b

⁵⁹ Podle D. Harringtona není výraz „Už dost!“ výrazem Ježíšovy nevole nad slabostí učedníků, ale vztahuje se na již uzavřený obchod mezi Jidášem a velekněžími a je předzvěstí blížící se Ježíšovy smrti. Srov. HARRINGTON, Daniel J. Evangelium podle Marka, s. 411

⁶⁰ Mt 6,13a

⁶¹ Srov. HARRINGTON, Daniel J. Evangelium podle Matouše, s. 402

⁶² „Protože jsi zachoval mé slovo a vytrval, zachovám tě i já v hodině zkoušky, která přijde na celý svět a prověří obyvatele země.“ Zj 3,10

tvrzení – duch je odhodlán,⁶³ ale tělo je slabé. „ Je to u Matouše zvláště přílehlavá charakteristika učedníků, kteří jsou označeni jako „malověrní“ a dávají najevo směs síly a slabosti, porozumění a duchovní slepoty.“⁶⁴

Na rozdíl od Marka a Lukáše je v Matoušově vyprávění ještě silněji zdůrazněna Ježíšova role: přivádí učedníky do Getseman, řídí jejich činnost, třikrát se modlí, zdůrazňuje slova Otčenáše odrážející danou situaci. Nešlo o situaci romantické idylu modlitby v tichosti noční zahrady, ale o stav politického a náboženského napětí, kdy okolní svět nahlížel na Ježíše jako na lupiče a podvodníka. „Ježíš rozpoznal nespravedlnost obvinění proti němu vznesených. Přesto však neutekl – protože byl přesvědčen o tom, že tyto události se odehrály „podle Písma“.“⁶⁵

Některé odlišné důrazy lze spatřit v Markově textu.

2.3.2 Mk 14,38

Bděte a modlete se, abyste neupadli do pokušení. Váš duch je odhodlán, ale tělo slabé.

Z celého getsemanského příběhu je vybraný markovský verš jako jediný doslova shodný s matoušovským. Marek volbou výrazových prostředků asi nejlépe vystihl lidskou dimenzi Ježíšovy osobnosti v situaci, kdy jsou mu zřejmé přicházející utrpení a smrt. Před výzvou k bdělosti a modlitbám popisuje Ježíšův prožitek situace: „Přepadla ho hrůza a úzkost.“⁶⁶ Toto hluboké citové hnutí, které není dále objasňováno,⁶⁷ se projevuje dále jak slovy: „Má duše je smutná až k smrti“, tak postojem modlitby: „...padl na zem a modlil se“. Obdobně reálným pohledem je vykreslen Petr, kterému Ježíš svěřil svou církev:⁶⁸ Před getsemanským příběhem horlivě slibuje svou věrnost Pánu⁶⁹ (váš duch je odhodlán), vzápětí ale není schopen s ním bdít (ale tělo je slabé). „Petr, který se před krátkou dobou holedbal, že se nikdy nad Ježíšem nepohorší

⁶³ Jeruzalémská Bible překládá: „duch je zapálený“

⁶⁴ HARRINGTON, Daniel J. Evangelium podle Matouše, s. 402

⁶⁵ HARRINGTON, Daniel J. Evangelium podle Matouše, s. 407

⁶⁶ Mk 14,33b. Jeruzalémská Bible překládá: „Začal pociťovat děs a úzkost.“

⁶⁷ Srov. Žl 55, konkrétně Ž 55,5-6: Srdce se mi v hrudi svírá, přepadly mě hrůzy smrti, padá na mě strach a chvění, zděšení mě zachvátilo.

⁶⁸ Mt 16,18

⁶⁹ Mk 14,31

(Mk14,29), se nyní stává symbolem slabosti učedníků a jejich neschopnosti být s Ježíšem, když se schyluje k jeho utrpení.⁷⁰

K modlitbě se váže i úvaha M. Limbecka o Ježíšově modlitbě k Otci. I přes Ježíšovu prosbu o odejmutí přicházejícího utrpení a smrti byly v kontextu Božího plánu spásy a celého průběhu Ježíšova života včetně jeho zmrtvýchvstání tyto události nevyhnutelné. Polemicky vyznívá závěrečná část uvedené citace: „I pro Boha Otce jsou v životě člověka situace, kdy je bolest, a dokonce smrt, nevyhnutelná. ... Kdyby Bůh Ježíše zachránil, staly by se pak Ježíšovo zvěstování a výzva k následování nevěrohodnými ... a i my bychom se tak s dobrým svědomím kříži vyhnuli.“⁷¹

Závěrečnou úvahu nad getsemanským příběhem uvádí v komentáři D. Harrington. V kontrastu se vznešeným a statečným Ježíšem se učedníci chovají slabošsky a zbaběle. I přes to je Ježíš nezavrhuje a vybízí je, aby ho doprovázeli na jeho cestě ke kříži. Po Ježíšově zmrtvýchvstání pak vše pochopí a Kristu zasvětit své životy. „Učedníci nakonec tento zážitek překonali a pochopili, co Ježíšovo utrpení a smrt znamenaly, s poslušností reagovali na Ježíšovo „pojďme“, kázali evangelium a vydali se Ježíšovi. Marek vybízí své čtenáře, aby učinili totéž.“⁷²

Mírnější podání Ježíšovy úzkosti a výzvy k bdělosti všem učedníkům nabízí ve svém evangeliu Lukáš.

2.3.3 Lk 22,46

Řekl jim: „Jak to, že spíte? Vstaňte a modlete se, abyste neupadli do pokušení.“

Lukáš popisuje situaci odlišně. Soustřeďuje pozornost čtenářů výhradně na Ježíše namísto jeho učedníků. Tomu přizpůsobuje popis getsemanské události a odlišuje se tím od Matouše a Marka. Ježíš neoslovuje jen tři vybrané učedníky, ale všechny. A nevyzývá je nejprve k obecné bdělosti, ale rovnou k modlitbě jako obraně proti pokušení: „Modlete se, abyste neupadli do pokušení.“⁷³ Vlastní modlitbu prožívá (na rozdíl od Markova a Matoušova popisu) bez citového neklidu a nevyžaduje od učedníků zúčastněnou bdělost. Samostatným lukášovským tématem je zjevení anděla, který

⁷⁰ HARRINGTON, Daniel J. Evangelium podle Marka, s. 410

⁷¹ Srov. LIMBECK, Meinrad. Evangelium sv. Marka, s. 184

⁷² HARRINGTON, Daniel J. Evangelium podle Marka, s. 410

⁷³ Lk 22,40b

dodával Ježíšovi síly. Takto posilněn Ježíš bojuje: „Ježíš v úzkostech zápasil a modlil se ještě usilovněji; jeho pot kanul na zem jako krůpěje krve.“⁷⁴ Slovo úzkost není chápáno jako strach, citové napětí, ale naopak nejvyšší míra angažovanosti všech sil k boji. To podtrhuje i zmínka o potu, který byl u zápasníků znakem velikého úsilí.⁷⁵ „Lukáš Ježíše ukazuje jako duchovního bojovníka. Začíná modlitební zápas s Bohem, kdy Ježíš své myšlení a svou vůli spojuje s vůlí Otcovou, opouští velikou touhu žít a vyhnout se utrpení a přijímá, co je mu určeno.“⁷⁶ Ve smyslu duchovní síly se Lukáš vypořádává se vším, co by mohlo vypovídat o Ježíšově lidské slabosti. Jestliže Matouš hovoří o Ježíšově pociťovaném smutku a úzkosti⁷⁷ a Marek dokonce hovoří o stavu úzkosti a hrůzy,⁷⁸ Lukáš veškeré projevy soucitu a slabosti připisuje učedníkům. „Pak vstal od modlitby, přišel k učedníkům a shledal, že zármutkem usnuli.“⁷⁹ L. Johnson to vysvětluje Lukášovým citem pro antické negativní chápání citových vznětů, které jsou přisuzovány buď závidi, zbabělosti nebo strachu. „U Lukáše jednoznačně chybí u Ježíšova popisu strach, což opět dokládá, že se staví ke smrti jako pravý filosof, tedy s odvahou.“⁸⁰ Spánek učedníků je naopak projevem zármutku, tedy strachu, úzkosti a zbabělosti. Koncentraci pozornosti na Ježíše podtrhuje na závěr i skutečnost, že trojí selhání učedníků je vynecháno.

V jiném situačním i významovém kontextu k bdělosti vybízí Marek (v paralelních textech pak Matouš i Lukáš).

2.3.4 Mk 13,33-37

Mějte se na pozoru, bděte, neboť nevíte, kdy ten čas přijde. Jako člověk, který je na cestách: než opustil svůj dům, dal každému služebníku odpovědnost za jeho práci a vrátnému nařídil, aby bděl. Bděte tedy, neboť nevíte, kdy pán domu přijde, zda večer či

⁷⁴ Lk 22,44.

⁷⁵ Jeruzalémská Bible překládá: „Upadl do smrtelné úzkosti, modlil se naléhavěji a jeho pot byl jako velké kapky krve kanoucí na zem.“ Z pohledu výkladu se jeví jako věrnější chápání úzkosti v ekumenickém překladu, pot jako projev zápasnického úsilí je srozumitelněji přeložen v Jeruzalémské Bibli.

⁷⁶ JOHNSON, Luke Timothy. Evangelium podle Lukáše, s. 369

⁷⁷ Srov. Mt 26,37b

⁷⁸ Srov. MK 14,33b

⁷⁹ Lk 22,45

⁸⁰ JOHNSON, Luke Timothy. Evangelium podle Lukáše, s. 367

o půlnoci, nebo za kuropění, nebo ráno; aby vás nenalezl spící, až znenadání přijde. Co vám říkám, říkám všem: Bděte!

Celou třináctou kapitolu nazývají někteří biblisté s ohledem na její obsah „malá apokalypsa“. Jde zde o téma událostí konce světa, rozdělených do čtyř částí: popis postupného úpadku, jeho vyvrcholení, kosmická znamení završená triumfálním příchodem Syna člověka a v poslední části, do které patří vybraný text, jsou podobenství a opakované výzvy k bdělosti.

K bdělosti a ostražitosti jsou vyzýváni čtenáři třinácté kapitoly opakovaně: čtyřikrát se objevují slova „mějte se na pozoru“, třikrát slova „bděte“. V některých rukopisech se namísto spojení „mějte se na pozoru, bděte“⁸¹ překládá „buďte bdělí a modlete se“.⁸² Bdělost a ostražitost je životní postoj, ke kterému vybízí Ježíš všechny, nejenom Petra, Jakuba, Jana a Ondřeje, kteří s ním byli na Olivové hoře, kde se celá třináctá kapitola odehrává. Příznačné je i uvedené podobenství. Důraz na situaci učedníků a individuální zodpovědnost lépe vystihuje překlad Jeruzalémské Bible.⁸³ Ježíš učedníky opustí, dá jim veškeré pravomoci a každému jeho individuální úkol. „Každý má svůj úkol a o tom ví pouze on sám. Co platí společně, je volání k bdělosti. Ta podle Marka nespočívá v nedůvěře vůči světu, ale v modlitbě, tzn. v živém kontaktu s Bohem.“⁸⁴ Bdělost je postoj, který v Markově podání udržuje eschatologické očekávání (O onom dni či hodině neví nikdo, ani andělé v nebi, ani Syn, jenom Otec.),⁸⁵ současně ale ovlivňuje kvalitu pozemského života Ježíšových učedníků. „Přesvědčení, že svět bude proměněn a že křesťané budou vládnout se vzkříšeným Ježíšem ve slávě, představovalo naději, na jejímž pozadí mohli vykládat své časné utrpení. Požadavek trvalé bdělosti jim pomáhal nalézat smysl i etické směrnice pro jejich jednání v přítomnosti.“⁸⁶ Důležitost výzvy k bdělosti podtrhuje i skutečnost, že je poslední před velikonočními událostmi, popsány v posledních třech kapitolách Markova evangelia.

Převyprávěním Markovy třinácté kapitoly je Matoušův paralelní text v kapitole 24.

⁸¹ Mt 13,33a

⁸² Srov. HARRINGTON, Daniel J. Evangelium podle Marka, s. 379

⁸³ Bude tomu jako s člověkem, jenž odjel na cesty: opustil svůj dům, pravomoc dal svým služebníkům, každému jeho úkol a vrátnému kladl na srdce, aby bděl. Mk 13,34

⁸⁴ LIMBECK, Meinrad. Evangelium sv. Marka, s. 171

⁸⁵ Mt 13,32

⁸⁶ HARRINGTON, Daniel J. Evangelium podle Marka, s. 385

2.3.5 Mt 24,42

Bděte tedy, protože nevíte, v který den váš Pán přijde.

Matouš převypravuje a doplňuje Markův text, viz výše. S pro něj typickým důrazem poukazuje na zničení jeruzalémského Chrámu,⁸⁷ reflektuje počínající nevraživost uvnitř křesťanských obcí⁸⁸ a zvýrazňuje rizika subjektivního opomenutí příchodu Božího soudu (srovnání se situací lidstva před potopou).⁸⁹ Právě posledně jmenovaného se týká výzva k bdělosti, která je vřazena do závěrečných textů, čerpajících z pramene Q. Oproti Markovi zdůrazňuje individuální poslání každého člověka poukazem na nemožnost odvolávat se na srovnatelnost s někým druhým (Tehdy budou dva na poli, jeden bude přijat, druhý zanechán).⁹⁰ „Vzhledem k tomuto nebezpečí Matoušovi nestačilo vyzvat svou obec pouze k bdělosti, která by mohla jednotlivce svést, aby se odloučil od „zlého“ světa a čekal na konec v ústraní. Bdělost se musí projevit skutkem.“⁹¹ V Matoušově textu se také odráží zpochybňování skutečnosti a očekávání druhého Kristova příchodu židovskými odpůrci matoušovské obce. Právě připojením látky Q dává Matouš svou odpověď. „Matoušova odpověď jeho židovským protivníkům mohla znít asi takto: Nikdo přesně neví, kdy Syn člověka přijde. Nicméně my věříme, že jeho příchod je jistý na základě autority Syna člověka samotného. Jeho příchod bude neočekávaný, tak jak tomu bylo v případě potopy ve dnech Noemových. Navíc až nastane soud, oddělí lidi. Křesťanský postoj je následující: Bděte tedy, neboť nevíte, v kterou hodinu váš Pán přijde. Matoušův dvojitý důraz na nejistotu o době příchodu Syna člověka a na postoj ustavičné bdělosti v mezičase utvářel hlavní trasu křesťanské teologie po staletí. Křesťanská apokalyptika však nemá sklon ke spekulacím a časovým rozvrhům. Matouš sice zachovává silnou víru v Boží řízení dějin a naději, že to bude znamenat vítězství spravedlivých, ale činí z nich opěrné body pro křesťanské konání v přítomnosti. Tím navázal spojení mezi eschatologií a etikou. Křesťané by vždy měli jednat tak, jako by příchod Syna člověka byl blízko.“⁹²

V následujícím textu jsou zmíněny již jen některé odlišnosti Lukášova podání této tematiky.

⁸⁷ Mt 24,1-2

⁸⁸ Mt 24, 10-11

⁸⁹ Srov. Mt 24, 37-39

⁹⁰ Mt 24,40

⁹¹ Srov. LIMBECK, Meinrad. Evangelium sv. Matouše, s. 248

⁹² HARRINGTON, Daniel J. Evangelium podle Matouše, s. 374

2.3.6 Lk 21,36

*Buďte bdělí a prostě v každý čas, abyste měli sílu uniknout všemu tomu, co se bude dít, a mohli stanout před Synem člověka.*⁹³

Výzva k bdělosti a k modlitbě je zařazena na konec 21. kapitoly do eschatologické vize budoucnosti (21,25-38). Oproti Markovi a Matoušovi jsou zde některé nové prvky: universalita zřejmosti blížícího se Božího království je zdůrazněna odkazem na všechny pučící stromy, svědčící o blížícím se létě, nejen na místně typický fíkovník; je zdůrazněn strach a hrůza, kterou budou lidé prožívat, a současně skutečnost, že pozná každý sám, že se Boží království již blíží. Z hlediska výzvy k bdělosti a k modlitbě jsou však nejdůležitější dva aspekty: zcela chybějící časový odkaz na eschatologické události a zřejmé etické poselství. Matoušův a Markův výrok, že Syn nezná čas konce, Lukáš záměrně vynechává. V souvislosti s výrokem, že „toto pokolení nepomine, dokud se všechno nestane“ lze usuzovat, že tím vším jsou patrně míněny „všechny katastrofy dějin a všechny generace, které zažívají svou vlastní apokalypsu, tedy nejen Židé v době Ježíšově. Každá epocha musí počítat s paruzií! V kontrastu s pomíjivostí stvoření stojí věčné slovo Boží, které se zjevuje ve slově Ježíšova zvěstování.“⁹⁴ Analogicky by měl s paruzií počítat i každý člověk. Proto věnuje Lukáš svou pozornost i mravnímu naučení. „Mějte se na pozoru, aby vaše srdce nebyla zatížena nestřídmostí, opilstvím a starostmi o živobytí a aby vás onen den nepřekvapil jako past. Neboť přijde na všechny, kteří přebývají na zemi.“⁹⁵ Těm, kdo uposlechnou výzvu k bdělosti, je pak adresováno povzbuzení pro blížící se konec. „Když se to začne dít, napřimte se a zvedněte hlavy, neboť vaše vykoupení je blízko.“⁹⁶ „Ti, kdo vytrvají, kdo vydávají svědectví, kdo jsou bdělí v modlitbě, ti se nemusejí příchodu Syna člověka bát. Pro ně nebude znamenat úzkost, bezradnost či strach. Pro ně je to čas vysvobození. Mohou tedy povstat před Synem člověka a pozvednout hlavu ve šťastném očekávání.“⁹⁷

⁹³ Jeruzalémská Bible překládá: „Bděte tedy a v každé době se modlete, abyste měli sílu všemu, co se má stát, uniknout a stanout před Synem člověka.“

⁹⁴ Srov. MÜLLER, Paul Gerhard. Evangelium sv. Lukáše, s. 154

⁹⁵ Lk 21,34-35

⁹⁶ Lk 21,28

⁹⁷ JOHNSON, Luke Timothy. Evangelium podle Lukáše, s. 346

Shrnutí třetí části:

Vybrané texty s výzvami k bdělosti a modlitbě jsou zasazeny do dvou zcela zásadních životních situací: Ježíšova příprava na velikonoční události a vize eschatologické budoucnosti lidstva. Při zobecnění popisovaných situací lze říci, že člověk ve chvílích, kdy se ocitá v ohrožení nebo na konci života si mnohdy ještě zřetelněji uvědomuje svou slabost. Je pak zřejmé, že čelit takovým situacím je schopen jen díky moci Boží.⁹⁸ Bdělost a modlitba jsou nutnou obranou před pokušením. Slabost učedníků v Getsemanech je díky Boží moci překonána a nasazení pro Krista je patrné z jejich svědectví po jeho zmrtvýchvstání. V příbězích s apokalyptickou tematikou je vedle obecně platného postoje bdělosti zdůrazněna různost a rozmanitost individuálních poslání jednotlivců. Pro ty, kteří svá poslání naplní a zůstanou bdělí až do konce, bude konec jejich života chvílí šťastného očekávání.

2.4 V modlitbách neustávejte!

Výchozím textem je 1 Sol 5,16-17, tematicky souvisejícími texty jsou Lk 18,1; Řím 12,12; Kol 4,2 a Ef 6,18-19.

2.4.1 1 Sol 5,16-17

Stále se radujte, v modlitbách neustávejte.

Vznikem historicky nejstarším z citovaných odkazů na výzvy k neustálé modlitbě (a vůbec nejstarším dokumentem křesťanské víry) je První list Soluňanům. Jako příležitostný spis reagující na situaci v prvokřesťanské obci v hlavním městě tehdejší provincie Makedonie (dnešní Soluň, druhé největší město Řecka) byl napsán v letech 50/51. Pravděpodobně je to první autentický Pavlův dopis.

Výzva k vytrvalosti v modlitbách je spolu s dalšími dvěma směrnicemi pro duchovní život – stále se radujte, za všech okolností děkujte – zařazena na konec listu k pokynům pro život obce. Pokyny začínají apelem na uznání a lásku k představitelům obce (verše 12,13) a pravidly pro soužití společenství (14,15), pokračují pokyny pro duchovní život – radost (16), neustálá modlitba (17) a vzdávánívání díky (18) – a končí vztahy k duchovním darům (19,20), pokynem o všem uvažovat, rozlišovat a praktickým

⁹⁸ Srov. 2 Kor 4,7

postojem k dobru (21) a ke zlu (22). Zařazení výzvy k trvalé modlitbě není náhodné: opravdová modlitba předpokládá živé a láskyplné vztahy s druhými, jak uvnitř křesťanské obce, tak mimo ni. „Křesťanská obec je místem, kde je přítomen Bůh, kde platí jeho zákony, které našly nejjasnější vyjádření v Ježíši Kristu – a odtud se tyto zákony prosazují do okolního světa.“⁹⁹ Takováto životní praxe vztahů a modlitby plynoucí ze zakotvenosti člověka v Kristu vede k vnitřní radosti. A do této situace je posazena výzva: V modlitbách neustávejte! Pokud ji uposlechneme, měl by být naším prvním duchovním plodem hluboký pocit vděčnosti vyjadřovaný díky, a to za všech okolností. To vyplývá z důvěry v Boží vedení skrze vztah k Ježíši Kristu. Takto „vnitřně vyzbrojen“ dokáže člověk snadněji plnit další výzvy: ke správným postojům k duchovním darům, k otevřenosti ke všemu se současným rozlišováním dobrého a zlého a ke konání dobra a varování se všeho zlého.

O nezbytné vytrvalosti mluví Lukáš v podobenství o vdově a soudci.

2.4.2 Lk 18,1

Vypravoval jim podobenství, aby ukázal, jak je třeba stále se modlit a neochabovat.

V Lukášově evangeliu je výzva ke stálé a neochabující modlitbě přiblížena Ježíšovým podobenstvím o soudci a vdově. I zde je významný kontext jak s předcházejícím, tak s následujícím textem. V předcházejícím textu mluví Ježíš o Božím království a rozlišuje to, které přichází s ním, a to, které přijde na konci věků. Je zde tedy otevřen prostor pro modlitbu, nesprávné představy učedníků o Božím království berou za své. Podle J. Ernsta mohlo stát toto podobenství původně samostatně, záměrem redakce bylo původní smysl naléhavosti druhého příchodu a tím i modlitby posunout ke stálosti modlitby. „Krátké podobenství je redakčně spojeno s eschatologickou řečí, čímž je dán první posun smyslu z naléhavé modlitby k modlitbě neustálé.“¹⁰⁰

Po podobenství o neochabující vdově následuje podobenství o farizeovi a celníkovi, resp. o jejich modlitbách. Spojení neodbytnosti vdovy, jako příkladu soustavnosti a vytrvalosti v modlitbě a pokorného postoje celníka odkazují na momenty, které by

⁹⁹ RYŠKOVÁ, Mireia. První list Tesalonickým, s. 134

¹⁰⁰ ERNST, Josef. Das Evangelium nach Lukas, s. 333

křesťanské modlitbě neměly chybět. Takový postoj modlitby je však ohrožen ochabnutím, tedy vzdáním se dosavadního snažení kvůli skleslosti.

Proti skleslosti staví Pavel v listu Římanům radost, která má zdroj v eschatologické naději.

2.4.3 Řím 12,12

Z naděje se radujte, v soužení buďte trpěliví, v modlitbách vytrvalí.

V parenetické části listu Římanům je výzva k vytrvalosti v modlitbě spojena s výzvou k trpělivosti v soužení. Předchází jí, stejně jako v 1 Sol 5,17, výzva k radosti, jejímž zdrojem je naděje ve znamení Ježíše Krista.

Hlubšímu porozumění této výzvy přispěje dobový a textový kontext. Po rozboru užšího kontextu (12,9-13)¹⁰¹ jsou zmíněny Pavlovy úvahy o modlitbě.

List Římanům psal Pavel kolem roku 56, tedy v době vlády císaře Nera, kdy se začínaly projevovat konflikty mezi prvokřesťany a římskou společností, ještě však nikoli ve vyhrocené formě systematického pronásledování započatého po požáru Říma v roce 64. Vybraný verš je součástí rozvinutí myšlenek z úvodu kapitoly (12,3-8) do katalogu etických a náboženských pravidel chování (12,9-21) a to jak uvnitř společenství (12,9-13), tak vůči těm, kdo k církevní obci nepatří (12,14-21).

Jak na počátku, uprostřed, tak i na konci pravidel chování se objevuje základní motiv dobra a zla. Praktikovat lásku k bližním a navíc se cvičit se v lásce k nepřátelům – „ne jinak než v tomto dvojím přístupu se mohly prvokřesťanské komunity po staletí uchovávat.“¹⁰² Citované katalogy pravidel čerpají ze tří zdrojů – Starého zákona, raně židovského učení a z odkazu Ježíše Krista. Důvod využití těchto pramenů je zřejmý – ve všech třech případech se jedná o interpretaci jediné Boží vůle, jak se projevuje v desateru. Katalogy také naznačují tehdejší společenskou situaci. „Starokřesťanské pokyny pro pravé obrácení poukazují také na rozmanité kontakty s tehdy populární filosofickou etikou, přesto však je zřejmý odstup. Zatímco Epiktet a Josephus varují

¹⁰¹ Láska nechť je bez přetvářky. Ošklivte si zlo, Iněte k dobrému. Milujte se navzájem bratrskou láskou, v úctě dávejte přednost jeden druhému. V horlivosti neochabujte, buďte vroucího ducha, služte Pánu. Z naděje se radujte, v soužení buďte trpěliví, v modlitbách vytrvalí. Sdílejte se s bratřími v jejich nouzi, ochotně poskytněte pohostinství.

¹⁰² Srov. STUHLMACHER, Petr. Der Brief an die Römer, s. 174

před pokorou a ztotožňují ji s podlézavou ubohostí, Pavel se nebojí veřejně se k tomu vyjádřit a ukázat Ježíše jako model pokory (Flp 2,8).“¹⁰³

Verše orientované dovnitř společenství lze dále rozdělit na tematiku zaměřenou na chování uvnitř společenství (12, 9-11) a duchovní a praktické povinnosti (12, 12-13).¹⁰⁴

V první skupině (12,9-11) úvodní pokyn („Láska nechť je bez přetvářky“) uvozuje všechny další uvedené rady a poukazuje na čistotu odezvy na lásku Boží, „která je základem církevního spolupůsobení všech charismatických služeb v těle Kristově, a proto by měla být bez přetvářky (2 Kor 6,6; 1 Petr 1,22), tedy že slova by se samozřejmě měla shodovat s činy.“¹⁰⁵ Z úvodního pokynu pak hned vyplývá povinnost nebratříčkovat se se zlem a všemi silami usilovat o dobro. Úcta k druhým může být chápána jako základní předpoklad bratrské lásky. Katalog chování uvnitř společenství je zakončen pokynem k vroucnosti. Pavel vyzývá Římány k pohotovosti v jejich duchovní i praktické angažovanosti, obdobně jako jsou vyzýváni křesťané v Laodikeji o několik desetiletí později ve Zjevení sv. Jana.¹⁰⁶ Základem vztahů v obci je pohotovost k vytrvalé duchovní angažovanosti jednotlivce ve vztahu ke Kristu, projevující se ve vztazích k bližním. „Komunita potřebuje ducha a elán prvních svědků nejen na začátku, ale také během let společného svědectví.“¹⁰⁷ Nepřítelem takového postoje však může být rutina, při které se zachovávají osvědčené postupy, ale mohou být přehlédnuty aktuální výzvy a může se vytrácet duch křesťanské služby. „Mladistvý elán, nadšený start do budoucnosti by se tedy měl podporovat, církevní rutině a byrokracii by se však důvěřovat nemělo.“¹⁰⁸

S poukazem na odchylku v přepisu u několika málo manuskriptů, kde pokyn „služte pánu“ je přepsán jako „služte času“ (kairó místo kyrió v řečtině) se M. Theobald přiklání k druhé alternativě výkladu. Nespojuje totiž tento pokyn s předchozím „buďte

¹⁰³ Srov. STUHLMACHER, Petr. Der Brief an die Römer, s. 174

¹⁰⁴ Bez ohledu na toto členění poukazuje M. Theobald na párové spojení obsahově spojených pokynů: „Ošklivte si zlo, lněte k dobrému. Milujte se navzájem bratrskou láskou, v úctě dávejte přednost jeden druhému. V horlivosti neochabujte, buďte vroucího ducha. Služte Pánu, v naději se radujte. V soužení buďte trpěliví, v modlitbách vytrvalí. Sdílejte se s bratřími v jejich nouzi, ochotně poskytněte pohostinství.“

¹⁰⁵ Srov. THEOBALD, Michael. List Římanům, s. 329

¹⁰⁶ „Vím o tvých skutcích; nejsi studený ani horký. Kéž bys byl studený nebo horký! Ale že jsi vlažný, a nejsi horký ani studený, nesnesu tě v ústech. Vždyť říkáš: Jsem bohat, mám všechno a nic už nepotřebuji! A nevíš, že jsi ubohý, bědný a nuzný, slepý a nahý.“ Zj 3,15-17

¹⁰⁷ Srov. STUHLMACHER, Petr. Der Brief an die Römer, s. 175

¹⁰⁸ THEOBALD, Michael. List Římanům, s. 330

vroucího ducha“, ale s následnou eschatologickou výzvou „z naděje se radujte.“ Zaužívaný překlad „služte pánu“ považuje za nevýrazný a úmyslně nahrazující původní výraz „služte času“, který mohl v době Origenově a Jeronýmově vyznívat pohoršlivě jako výzva k holdování duchu doby. „V sousedství eschatologické maximy naděje (v.12a) má výzva na zřeteli čas stojící ve stínu přicházejícího naplnění, nově kvalifikovaný čas. ...Záměrem výroku „služte času“ je tedy dostat výzvě dospět k eschatologickému vědomí času.“¹⁰⁹ Výzvu k „službě času“ lze chápat i v duchu pastorální konstituce 2. vatikánského koncilu *Gaudium et spes* jako výzvu církvi k reakci na znamení doby.¹¹⁰

Druhá skupina výzev k duchovním a praktickým povinnostem (12,12-13) začíná výzvou: Z naděje se radujte. Téma naděje rozvádí Pavel v Řím 5,1-12 a vykládá M. Theobald v komentáři k listu. Křesťanská naděje vyrůstá z židovského mesianismu, kde postoj k budoucnosti lze výstižně charakterizovat jako „život s odkladem“, život jako cosi provizorního, co se zcela nevydává. Naproti tomu křesťanský postoj jako „život s konečnou platností“ lze prožít ve vydanosti a radosti ze znamení Ježíše Krista, ve kterém se to rozhodující již stalo. Nesprávným pochopením skutečně křesťanského postoje k životu a k nekřesťanskému okolí může být nezdravý triumfalismus, se kterým má křesťanství svou historickou zkušenost. Lékem proti němu může být právě židovský odstup od nerealistického nadšenectví a tak se může vytvořit prostor pro radost v naději: „Tato radost dodává klid navzdory všemu negativnímu v dějinách, silně zpochybňujícímu naplnění časů, v očekávané důvěře. Není to triumfální, ale zdrženlivá radost, zdrženlivá proto, že ví o trápení tohoto času, jež se nesnaží vytěšňovat.“¹¹¹ Trpělivost a vytrvalost, konkrétně trpělivost v tísní a vytrvalost v modlitbě patří podle židovské zkušenosti neoddelitelně k sobě. Modlitba jako trpělivé hledání Boha prostřednictvím Krista je nezbytnou podmínkou pro plnění praktických povinností. Ve třináctém verši jmenuje Pavel nejdříve potřebné ze společenství, které chápe jako Ježíšovou obětí posvěcené svaté.¹¹² „Pavlova napomínání poukazují na to (společně s 12,8), že – stejně jako v židovské synagoze – také v křesťanských společenstvích v

¹⁰⁹ Srov. tamtéž

¹¹⁰ „Aby církev splnila tento úkol, musí neustále zkoumat znamení doby a vykládat je ve světle evangelia, aby mohla způsobem každé generaci přiměřeným odpovídat na věčné otázky, které si lidé kladou: jaký je smysl přítomného a budoucího života a jaký je jejich vzájemný vztah. Je tedy třeba poznávat a chápat svět, v němž žijeme, jeho očekávání, touhy a často i dramatičnost.“ Dokumenty druhého vatikánského koncilu, GS, s. 185

¹¹¹ Srov. THEOBALD, Michael. List Římanům, s. 331

¹¹² Srov. 1Kor 1,2; 6,11

Římě mají být pravidelně pro chudé obce pořádány sbírky a skrze speciálně pověřené představitele z výnosů sbírek uspokojovány jejich potřeby. Právě péčí o spolutrpicí křesťany ve vlastní obci nabádá Pavel k pohostinství.¹¹³ Nejde tedy již jen o apel na vztahy uvnitř místní církve, ale mezi jednotlivými komunitami navzájem. Právě díky praktikované pohostinnosti se mohlo rychleji šířit misijní nadšení. Pohostinnost nebyla křesťanskou novostí, ale byla již praktikovaná v celém antickém i židovském světě. „Vedle návštěv nemocných, pohřbívání mrtvých a potěšování zarmoucených počítali židé pohostinnost mezi velké skutky lásky.“¹¹⁴

Když Pavel vyzývá v listě Římanům k vytrvalosti v modlitbách, popisuje v témže listě obtíže, které jsou s modlitbami spojeny. Způsoby a témata modliteb jsou věcí nadmíru subtilní a bez pomoci Ducha se s pravou modlitbou míváme. „Tak také Duch přichází na pomoc naší slabosti. Vždyť ani nevíme, jak a za co se modlit, ale sám Duch se za nás přimlouvá nevyslovitelným lkáním.“¹¹⁵ Často upadáme do extrémů: Buď si počínáme tak, že víme přesně, za co se máme modlit, a že jsme našli ten jediný správný způsob modlitby. Když pak nejsme podle našich očekávání vyslyšeni, upadáme do pochybností a rezignace. Nebo zažíváme období vyprahlosti, naše slova nám připadají banální a ztrácíme sílu a vytrvalost. Mnozí si tento stav zdůvodňují skutečností, že dorozumět se lze jen v určitém jazykovém prostoru a mimo něj, zvláště pak mimo lidské jazykové společenství, není komunikace možná. Tyto zkušenosti odkazují na skutečnost, že potíže s modlitbou jsou všeobecně velké.¹¹⁶ Problematice tajemství řeči a konkrétně mluvení při modlitbě a vytržení ducha věnuje Pavel celou čtrnáctou kapitolu prvního listu do Korinta. Aby vyjadřování bylo srozumitelné pro druhého, musí být používáno jazykových prostředků srozumitelných pro obě strany. V modlitbě, kde je naším protějškem Bůh, je ke komunikaci verbalizace našeho sdělení podmínka nutná, nikoli však postačující. Přirozený a nadpřirozený rozměr se doplňují. V situaci rozmáhajících se prorocství Pavel apeluje na užívání rozumu: „A proto ten, kdo mluví jazyky, nechť prosí, aby je dovedl také vykládat. Kdybych se modlil ve vytržení, modlil by se můj duch, ale má mysl by toho nebyla účastna. Co tedy? Bude se modlit ve vytržení ducha, ale bude se také modlit s vědomou myslí.“¹¹⁷ Překladačem naší řeči do jazyka srozumitelnému Bohu a Boží řeči do našeho chápání je Boží Duch. „Pavel je si vědom

¹¹³ Srov. STUHLMACHER, Petr. Der Brief an die Römer, s. 175

¹¹⁴ Srov. THEOBALD, Michael. List Římanům, s. 332

¹¹⁵ Řím 8,26

¹¹⁶ Srov. THEOBALD, Michael. List Římanům, s. 220

¹¹⁷ 1Kor 14,13-15a

omezenosti všeho lidského v modlitbě, doufá však, že existuje jeden ‚překladatel‘, který naše koktání přednáší Bohu, jenž zná naše srdce.“¹¹⁸ Podmínkou pravdivé komunikace je jednak uznání, že skutečně nevíme jak a za co se modlit, vyjádřené v Otčenáši,¹¹⁹ jednak rostoucí vnímavost pro potřeby bližních. To, že způsob a obsah modlitby nám nemůže být nikdy bezezbytku znám a nemůže být uzavřen našemu neustálému tázání se a hledání, nás vede ke svěřením se do prozřetelnosti Boha, který jediný ví, co potřebujeme. Síla modlitby jako gesta Ducha je přímo úměrná solidaritě s utrpením bližních a celého stvoření. Míra naší bezmocnosti vůči bídě tohoto světa je mírou naší síly, když tuto bídu zahrneme do slov naší modlitby.¹²⁰

K vytrvalosti, bdělosti a modlitbám vyzývají v pavlovském duchu i autoři listů Kolosanům a Efezanům.

2.4.4 Kol 4,2-4

V modlitbách buďte vytrvalí, bděte a děkujte Bohu. Modlete se také za nás, aby Bůh otevřel dveře našemu slovu, abych mohl zvěstovat tajemství Kristovo, pro něž jsem teď ve vězení, a tak je mohl rozhlásit; neboť k tomu jsem poslán.

List Kolosanům byl sepsán nedlouho po Pavlově smrti jedním z jeho žáků. V Kolosech, kdysi významném městě v Malé Asii, žila praktikující komunita křesťanů, kterou pravděpodobně založil Pavlův spolupracovník Epafras. Byla, obdobně jako i jiné křesťanské obce té doby, ohrožena bludaři, jejichž postoje jsou v listu odmítány. Teologie listu se soustřeďuje na dvě témata – význam Krista a jeho hlásání v církvi. List je poměrně krátký a výzva k vytrvalosti v modlitbách je obsažena v jeho závěrečných pokynech. Předchází jim konkrétní pravidla vzájemného spoluzití a kapitola a celý list je zakončen delším výčtem Pavlových spolubojovníků.

Závěrečné výzvy jsou vnitřně členěné na správný postoj k modlitbě (4,2-4) a okolnímu světu (4,5-6). Výzva k díkům není jen v úvodním verši této části, ale vyjádřením vděčnosti začíná i samotný list: „Stále za vás v modlitbách děkujeme Bohu, Otci našeho Pána Ježíše Krista.“¹²¹ Výzva k vytrvalosti a bdělosti se ve spojení s modlitbou

¹¹⁸ THEOBALD, Michael. List Římanům, s. 221

¹¹⁹ „Buď vůle tvá, jako v nebi tak i na zemi.“ Mt 6,10

¹²⁰ Srov. THEOBALD, Michael. List Římanům, s. 221

¹²¹ Kol 1,3

vyskytuje i jiných místech Nového zákona (jak je např. uvedeno v předchozí části). Zde je bdělost komentována různě: jako výzva k nočnímu bdění na modlitbách nebo jako pozornost ke znamení času. „Zůstávejte na modlitbách! Ano, dokonce i noc má sloužit k modlitbě. Bděte v ní (pokud zde není myšleno mít smysl pro znamení času).“¹²² Nebo v eschatologickém smyslu: „Bdělost je postoj správného čekání na příchod Syna člověka.“¹²³ Z citované kontextu je zřejmé, že modlitba nemá vést k sebestřednému postoji pro spásu vlastní duše, ale má vyjadřovat vděčnost a podporovat zdravou identitu obce a hlásání evangelia. „Tak je díky v celém listě odpovědí obce na povolání, které jí adresoval Bůh prostřednictvím Krista. Obec má nyní ve své modlitbě přerůst samu sebe a myslet na apoštola, jak to ve své přímělu učinil i on vůči ní.“¹²⁴ Na druhé straně Pavel, vědom si svého poslání, se s prosbou o modlitbu obrací na obec. „Zní to trochu jako strach, že by nemohl vyhovět tak velkému úkolu. Potřebuje modlitby věřících.“¹²⁵

Po instrukci k správné modlitbě jako výchozímu vnitřnímu postoji je čtenář orientován ke správnému styku s okolím: „Jednejte moudře ve styku s okolním světem a využijte čas vám svěřený. Vaše slovo ať je vždy laskavé a určité; ať víte, jak ke komu promluvit.“¹²⁶ Moudrost zde není míněna jen jako intelektuální záležitost nebo apokalyptické poznání, ale jako poznání Boží vůle, která není skrytá, ale projevuje se žitou praxí. „Takové základní nasměrování posluchačů – misionářsky přesvědčivé – se vyžaduje právě zde a teď a nestrpí odkladu. Na to je nejspíše nutno myslet při autorově pokynu o využívání času. Naléhavost přítomné zodpovědnosti je tím nepřeslechnutelně zdůrazněna.“¹²⁷ Aktuální výzvou pro každou dobu (v případě listu do Kolos to byli heretici) je vedle mravného jednání i umění vlídnosti a ostré argumentace, které se nevyklučují. Srozumitelně dokáže argumentovat ten, kdo umí svou víru v Krista intelektuálně zdůvodnit. To platí jak pro jednotlivce, tak pro církev. Když mluvíme, musíme vědět, o čem mluvíme. A chceme-li být světem pochopeni, musíme používat srozumitelný jazyk, ne cize znějící dogmata církevní tradice či se prezentovat čistě charismatickými citovými výlevy, kterým hrozí izolovanost jak od světa současného,

¹²² Srov. ZERWICK, Max. Der Brief an die Kolosser. Der Brief an die Epheser, s. 35

¹²³ HOPPE, Rudolf. List Efezanům, List Kolosanům, s. 125

¹²⁴ HOPPE, Rudolf. List Efezanům, List Kolosanům, s. 125

¹²⁵ Srov. ZERWICK, Max. Der Brief an die Kolosser. Der Brief an die Epheser, s. 35

¹²⁶ Kol 4,5-6

¹²⁷ HOPPE, Rudolf. List Efezanům, List Kolosanům, s. 126

tak od světa biblického. Znovu je však třeba zdůraznit, že víra může obstát jen v případě, že bude také žita.¹²⁸

Obdobné výzvy, byť v jiném kontextu, zaznívají z listu Efezanům.

2.4.5 Ef 6,18-19

V každém čase se v Duchu svatém modlete a proste, bděte na modlitbách a vytrvale se přimlouvejte za všechny bratry i za mne, aby mi bylo dáno pravé slovo, kdykoli promluví.

Většina biblistů se přiklání k názoru, že autor listu Efezanům znal list Kolosanům a přebírá z něj část svého obsahu. Autorem je Pavlův žák a vznik spisu je datován v rozmezí 60. až 80. let. Ústředním tématem listu je církve jako zjevení tajemství Boží spásy.

Výzva k modlitbě je obdobně jako v listu Kolosanům zařazena na konec listu, před závěrečný pozdrav. Odlišný je však bezprostřední kontext. Zatímco v listu Kolosanům se v závěru listu tematizují pravidla vzájemného soužití obce, v listu Efezanům předchází výzvě k modlitbě povzbuzení k boji proti Zlému. „Nevědeme svůj boj proti lidským nepřátelům, ale proti mocnostem, silám a všemu, co ovládá tento věk tmy, proti nadzemským duchům zla.“¹²⁹ A proti takovému nepříteli je třeba obléci plnou Boží zbroj. Kumulací vojenských termínů (Boží zbroj, boj, opásání, obrnění, pancíř, štít, ohnivě střely, přilba, meč)¹³⁰ je zdůrazněna vážnost situace, nutnost přípravy a dovednost s takovými zbraněmi zacházet. Posledně jmenovanou zbraní obrazného výčtu duchovní výzbroje je meč, a to meč Ducha, jímž je slovo Boží. „Přechod k výzvě k modlitbě je plynulý. Takřikajíc jedním dechem se od meče Ducha, kterým je Boží slovo, přechází k modlitbě. I když se již od obrazné řeči upouští, patří pro Pavla pravděpodobně modlitba k duchovní výzbroji.“¹³¹ Co by mělo takovou modlitbu charakterizovat? Především jde o modlitbu prosebnou za celou církev i za samotného Pavla. Může se zdát, že Pavlovi chybí odvaha k otevřenému hlásání evangelia, ke kterému se zavázal, a proto prosí o pomoc. Nejde mu však o sebe, ale o možnost hlásat

¹²⁸ Srov. HOPPE, Rudolf. List Efezanům, List Kolosanům, s. 127

¹²⁹ Ef 6,12

¹³⁰ Srov. Ef 6, 11-17

¹³¹ Srov. ZERWICK, Max. Der Brief an die Kolosser. Der Brief an die Epheser, s. 64

evangelium. „Pavel ví, že je ve své činnosti závislý na modlitbách věřících. Současně zde zaznívá jeho hrdé sebevědomí, když hovoří o evangeliu, jehož je vyslancem i v okovech. Pokud žádá o modlitbu, myslí jen na své poslání a takové smýšlení předpokládá i u ostatních věřících. Také oni by měli být zodpovědní za společenství a poslání církve, jejímiž jsou členy.“¹³² Pavel je v naléhání na modlitbu náročný: měla by být v každé době, ve stavu bdělosti, vytrvalá a v Duchu. „Jako je křesťanovou zbraní „meč Ducha“, tak jen modlitba v Duchu zneškodňuje zlé.“¹³³ Podle R. Hoppeho je poselství závěru listu nadčasové. Autor listu vidí ohrožení církve a její boj se zlem. To platí stále. Univerzální odpovědí je užívání zbraní víry, ne ústupků měřítkům světa, které mohou vést v konečném důsledku k její zbytnosti. Překonán je již historicky nedávny druhý extrém – únik před světem do od světa izolované církve. Naléhavou výzvou každé doby je tedy přemýšlet o způsobech, jak se stále znovu a znovu vyrovnávat s jejím vývojem, v současné době charakterizovaným rozvojem techniky a úhynem etického konsensu.¹³⁴

Shrnutí čtvrté části:

Vytrvalá modlitba je ve vybraných textech nahlížena z hlediska vnitřních postojů a z nich plynoucích vztahů k bližním v křesťanské obci a ke světu. Podmínkou opravdové modlitby jsou živé a láskyplné vztahy s druhými, jejich plodem je hluboký pocit vděčnosti. K vnitřním postojům křesťana při modlitbě patří také pokora Lukášova celníka a eschatologická naděje v Ježíši Kristu zdůrazňovaná Pavlem. Předpokladem zdravých vztahů k bližním je úcta k nim a hluboká solidarita s utrpením v celém stvoření. S okolním a mnohdy nepřátelským světem je třeba bojovat zbraněmi Ducha, vírou, kterou umíme obhájit a kterou prakticky žijeme. Před světem se neuzavíráme ani se mu nepodbízíme, ale hledáme v každé době způsob komunikace a společně hledáme odpovědi na aktuální výzvy doby.

2.5 Modlete se za nás

Výchozím textem je 1 Sol 5,25, tematicky souvisejícími texty jsou Řím 15,30-31; 2 Sol 3,1-5; Žid 13,18-19 a další.

¹³² Srov. tamtéž, s. 65

¹³³ HOPPE, Rudolf. List Efezanům, List Kolosanům, s. 77

¹³⁴ Srov. HOPPE, Rudolf. List Efezanům, List Kolosanům, s. 77-78

2.5.1 1 Sol 5,25

Bratři, modlete se i vy za nás!

Výzva k modlitbě za pisatele listu a jeho spolupracovníky se objevuje v závěrečné části listu, po požehnání a před závěrečným pozdravem. V požehnání v době, kdy byl očekáván brzký příchod Pána, je jmenován Bůh pokoje a celistvost člověka je vyjádřena užitím tří tradičních dimenzí lidského bytí: ducha, duše a těla.¹³⁵ Závěrečný pozdrav členům obce je obecný, zdůrazňuje nutnost obeznámit s listem celou obec a je zakončen přáním milosti Pána Ježíše Krista, z které křesťanská obec žije. Téma pokoje a milosti, které list uzavírá, stojí zároveň také v jeho prvním verši.¹³⁶ Tím je zdůrazněn zdroj křesťanského života: milost a její plod: pokoj. „Jde o milost, jejíž původcem je Ježíš Kristus. Tato milost je zdrojem života jednotlivce i obce, Pavlova slova jsou přáním a modlitbou zároveň.“¹³⁷ O modlitbách, kterými Pavel provázel Tesalonické, se v listu zmiňuje na několika místech,¹³⁸ v citované výzvě se s prosbou o modlitbu obrací Pavel na Tesalonické. Podle M. Ryškové prosí o modlitbu za sebe a svou činnost obecně,¹³⁹ podle O. Knocha prosí o modlitbu pro své působení v Korintě. „Obec má být spolunositelkou jeho působení a účastnit se tím při šíření evangelia.“¹⁴⁰

V obdobném vztahu modliteb za obec a žádosti o totéž za svou službu prosí před cestou do Jeruzaléma Pavel Římány.

2.5.2 Řím 15,30-31

Prosím vás, bratří, pro našeho Pána Ježíše Krista a pro lásku, která je z Ducha, pomáhejte mi v boji svými přímluvami u Boha, abych byl zachráněn před nevěřícími v Judsku a aby moje služba pro Jeruzalém byla tamějším bratřím vítaná.

¹³⁵ „Sám Bůh pokoje nechť vás cele posvěti a zachová vašeho ducha, duši tělo bez úrazu a poskvrny do příchodu našeho Pána Ježíše Krista“ 1 Sol 5,23

¹³⁶ „Pavel, Silvanus a Timoteus, tesalonické církvi v Bohu Otci a v Pánu Ježíši Kristu: Milost vám a pokoj.“ 1 Sol 1

¹³⁷ RYŠKOVÁ, Mireia. První list Tesalonickým, s. 140

¹³⁸ 1 Sol 1,2; 2,13;3,9n

¹³⁹ Srov. RYŠKOVÁ, Mireia. První list Tesalonickým, s. 138

¹⁴⁰ KNOCH, Otto. První a druhý list Soluňanům, s. 50

Prosba o modlitbu je součástí závěru listu, jeho předposlední kapitoly, v které Pavel popisuje své služby a plány. Na rozdíl od situace zmiňované v prvním listu do Soluně jsou zde prosby zasazeny do konkrétní obtížné situace, kterou byla plánovaná návštěva Jeruzaléma a předání sbírky na podporu tamější křesťanské obce. Nešlo však jen o projev milosrdné charity, ale o udržení živých kontaktů s židokřesťanskou obcí, kterou Pavel choval ve velké úctě. Plně si byl vědom zdroje duchovní síly křesťanství a závazku vůči Izraeli. „Stejně jako pohané získali podíl na duchovních dobrech jeruzalémských křesťanů, tzn. na evangeliu Ježíše Krista a duchovním dědictvím Izraele, které přinesli jeruzalémští židokřesťané světu, tak jsou i naopak pavlovské obce zavázány posloužit jim tělesnými (tj. pozemskými) dary.“¹⁴¹ Na přijetí daru, který pocházel z jím založených obcí, mu tedy velmi záleželo a chápal ho jako výraz uznání jím založených obcí, které neprovozovaly židovské zvyklosti. I přes obecnou důvěru v úspěšnost akce¹⁴² se v prosbě zračí obavy jak ze styku s židy v Jeruzalémě, tak z nepřijetí od tamní židokřesťanské obce. Z pohledu výzvy k modlitbě je důležité, jak je v tak obtížné situaci vyjádřena naléhavost: je použita trojiční struktura a deklarovaná solidarita je založena na lásce, působené Duchem. „Modlitby směřují k Bohu a moc jeho Ducha je tím, z čeho věřící v Ježíši Kristu čerpají odvahu obrátit se k Bohu s neumělou prosbou.“¹⁴³

K modlitbě za církevní představitele vyzývá i autor listu Židům.

2.5.3 Žid 13,18-19

Modlete se za nás. Jsme sice jisti svým dobrým svědomím, neboť se snažíme jednat tak, aby nám nemohli nic vytknout; a přece vás důtklivě prosím, modlete se za mne, abych vám byl co nejdříve zase navrácen.

Tak zvaný List Židům není ani listem (ve smyslu Pavlových dopisů), ani nebyl adresován výlučně Židům (byl adresován spíše pohanokřesťanům, název Židům,

¹⁴¹ Srov. THEOBALD, Michael. List Římanům, s. 445

¹⁴² „Až dokončím tento úkol a řádně jim odevzdám výtěžek sbírky, vydám se do Hispánie a zastavím se u vás. Jsem si jist, že až k vám dojdu, přijdu s plností Kristova požehnání.“ Řím 15,28-29

¹⁴³ THEOBALD, Michael. List Římanům, s. 446

správně však Hebrejům, dostal teprve v polovině 2. století) ani nebyl jeho autorem Pavel (jak tradice kdysi předpokládala). List sám sebe chápe jako „napomenutí“ a jeho autorství je připisováno anonymnímu pisateli, výbornému znalci řečtiny. Vznikl pravděpodobně mezi roky 50-90.¹⁴⁴ Reaguje na krizi víry a snaží se vyložit tradované vyznání Krista tak, aby „čtenáři byli motivováni k novému přitakání vůči existenci víry v tomto světě.“¹⁴⁵ Rozvíjí tak teologii Krista jako velekněze.

Výzva k modlitbě za pisatele je situována do závěrečné části listu, která právě od osmnáctého verše do jeho konce mu dodává charakter dopisu. Předchází jí řada napomenutí, bezprostředně je to napomenutí k poslušnosti těch, kdo lid vedou a mají za něj zodpovědnost. Odráží se zde tak (stejně jako ve výzvě Soluňanům) rozmíšky mezi obcemi a jejich představenými, ke kterým se autor počítá. Jistotou dobrého svědomí hájí oprávněnost prosby o modlitbu, ale ví, že dobré svědomí samo o sobě nestačí. Vše je v rukou Boha. „A Bůh pokoje necht' vás posílí ve všem dobrém, abyste plnili jeho vůli; on v nás působí to, co se mu líbí skrze Ježíše Krista. Jemu buď sláva na věky věků! Amen!“¹⁴⁶

Textově nejmladším reprezentantem výzev k modlitbě za šířitele evangelia je 2. list Tesaloničanům.

2.5.4 2 Sol 3,1-5

A tak, bratři, modlete se za nás, aby se slovo Páně stále šířilo a bylo oslaveno jako u vás a abychom byli vysvobozeni od pochybných a zlých lidí. Neboť ne všichni věří. Ale Pán je věrný; on vás posílí a ochrání od zlého. Spoléháme na vás v Pánu, že konáte a budete konat, co přikazujeme. A Pán necht' řídí vaše srdce k Boží lásce a k trpělivosti Kristově.

¹⁴⁴ Podle J. Brože se komentátoři datování dělí do tří skupin. První datují list do konce 80. let, nezávisle na dění v Palestině, druhá a třetí skupina ho spojuje se zbořením jeruzalémského Chrámu. Jedni argumentují pro vznik listu po zboření Chrámu, druzí (ke kterým se přiklání i J. Brož) zasazují dobu sepsání do období židovské války, tedy do posledních let před pádem Jeruzaléma v roce 70 n. l. Podrobněji viz BROŽ, Jaroslav. List Židům, s. 17-19

¹⁴⁵ LAUB, Franz. List Židům, s. 8

¹⁴⁶ Srov. Žid 13, 20-21

Tematiku modlitby za ty, kteří šířili slovo Páně, uzavírá 2. list Soluňanům. Podle některých autorů vznikl „až na počátku 2. století v letech 100-120. Hlavním tématem listu je falešné očekávání paruzie. Pod dojmem blížícího se druhého příchodu Kristova opouštěli někteří své dosavadní činnosti a připravovali se na tuto událost. Aby je autor vyvedl z jejich omylu, charakterizuje v zásadě pomocí apokalyptického scénáře, co musí druhému příchodu předcházet, a pak připojuje etické naučení, jak je třeba se chovat v současnosti.“¹⁴⁷

Mezi poučnou částí listu a varováním před zahálčivostí je vložena prosba o modlitbu obce. Modlitba by měla být prosbou za pisatele textu a další hlasatele evangelia a měla by být zaměřena na podporu šíření Božího slova a jeho oslavu. Jako v každé situaci se však nesetkává ani zde se všeobecným přijetím. Prosba končí příslibem Boží ochrany, důvěrou v plnění předkládaných pokynů a modlitbou za správné křesťanské nasměrování. Za křesťanskou zvěstí stojí Boží vůle, působení vzkříšeného Pána a modlitby věřících. To je zdrojem dynamické síly, které se prokazuje v životě křesťanských obcí. Stejně jako Pavel a ostatní misionáři musí i obce čelit nepřátelským úkladům nebo projevům lhostejnosti vůči poselství spásy. Adresáty listu Pavel ubezpečuje, že potřebnou sílu, vytrvalost a ochranu naleznou v Kristu. V krizových situacích, které nejsou schopny vyřešit vlastními silami, je však nezbytné poslouchat apoštolovy pokyny.¹⁴⁸

Shrnutí páté části:

Každý křesťan potřebuje ke svému životu modlitbu svého bližního, která je vyjádřením vztahu. Stejnou měrou to platí o modlitbě za ty, kdo vedou, kdo mají zodpovědnost. Pavel prosí svou obec o modlitbu před obtížnými úkoly. Jistota oprávněnosti takových modliteb spočívá v jistotě jeho svědomí a odevzdanosti se do vůle Boží. Za všemi modlitbami pak stojí jediný zdroj síly a pokoje – Bůh, který v křesťanech skrze Ježíše Krista působí, co se mu líbí.

2.6 S vděčností v srdci oslavujte Boha!

Výchozím textem je Kol 3,16, tematicky souvisejícím textem je Ef 5,18-20.

¹⁴⁷ Srov. RYŠKOVÁ, Mireia. Pavel z Tarsu a jeho svět, s. 377

¹⁴⁸ Srov. KNOCH, Otto. První a druhý list Soluňanům, s. 68

2.6.1 Kol 3,16

Nechť ve vás přebývá slovo Kristovo v celém svém bohatství: se vši moudrostí se navzájem učte a napomínejte a s vděčností v srdci oslavujte Boha žalmy, chválami, zpěvem, jak vám dává Duch.

V souvislosti s kontextem je třeba uvést dobu vzniku obou listů – ca v letech 60-80 – tedy v době formování rané církve a návaznost na pavlovské listy. „Listy reagují na novou situaci křesťanů, na potřeby obcí složených z pohanokřesťanů. Je třeba je číst v kontextu vyrovnávání se s pohanskou společností a hledání adekvátního vztahu k ní.“¹⁴⁹ Výzva ke vděčnosti a oslavě Boha je v Listu Kolosanům zasazena do kontextu výzvy k novému životu v Kristu, po poukázání na negativa (odmítnutí bludařů) a před konkrétní pravidla vzájemného soužití. V nejužším kontextu se pohybujeme ve verších 3,14-17.¹⁵⁰

Křesťanská alternativa života se projevuje láskou. Dle R. Hoppeho není možno 14. verš přeložit přesně, pokud však autor zůstává u dříve uvedeného obrazu oblékání, je možno výzvu k praxi lásky „ve 14. verši přeložit jako ‚nadto nade vše se však oblecte v lásku‘, tj. láska je tím ‚vnějším rouchem‘, které pokrývá ostatní menší kousky oděvu katalogu ctností.“¹⁵¹ Tyto ctnosti jsou následně uvedeny ve verších 18 až 25 v pravidlech vzájemného spolužití. V tomto chápání jsou pak projevy lásky viditelné navenek, pod vrchní vrstvou oděvu jsou skryty ctnosti.¹⁵² Projevy lásky jsou kritériem zdravých vztahů v obci, ve společenství. Středem a základem je jedině, na rozdíl od názorů heretiků, Kristus. Lásku nelze uzavřít do náboženských praktik nebo asketických cvičení. Pravá láska je v otevření se vůči Kristu. Právě láska Krista a ke Kristu je svorníkem, kterým drží křesťanské obce pohromadě.¹⁵³

¹⁴⁹ RYŠKOVÁ, Mireia. Pavel z Tarsu a jeho svět, s. 374

¹⁵⁰ Především však mějte lásku, která všechno spojuje k dokonalosti. A ve vašem srdci ať vládne mír Kristův, k němuž jste byli povoláni v jedno společné tělo. A buďte vděční. Nechť ve vás přebývá slovo Kristovo v celém svém bohatství: se vši moudrostí se navzájem učte a napomínejte a s vděčností v srdci oslavujte Boha žalmy, chválami, zpěvem, jak vám dává Duch. Všechno, cokoli mluvíte nebo děláte, číňte ve jménu Pána Ježíše a skrze něho děkujte Bohu Otci.

¹⁵¹ Srov. HOPPE, Rudolf. List Efezanům, List Kolosanům, s. 120

¹⁵² „Cnost je trvalá a pevná dispozice konat dobro. Dovoluje člověku nejen konat dobré skutky, nýbrž i vydávat ze sebe to nejlepší. Ctnostná osoba se všemi svými smyslovými i duchovními silami směřuje k dobru, hledá je a volí v konkrétním jednání.“ KKC 1773 s. 454

¹⁵³ Srov. HOPPE, Rudolf. List Efezanům, List Kolosanům, s. 120

Po napomenutí k lásce následuje přání Kristova pokoje. Pokoj/mír Kristův má být rovněž kritériem chování v obci. Duch Kristova pokoje nemůže však vládnout ve společenství, kde jeho členové o takového ducha neusilují. Praktickou radu dostáváme v komentáři k Listu Kolosanům od M. Zerwicka: V srdci člověka by měl vládnout jako nejvyšší dobro Kristův pokoj. Jak toho však prakticky dosáhnout? Kristův pokoj by měl být kritériem našich rozhodování. Všem skutkům, především však těm, které se projevují ve vztazích k bratřím a sestrám, by měla předcházet otázka, zda Kristovu pokoji takový skutek slouží nebo ho narušuje. Odůvodněním takového nároku je naše povolání vytvářet Kristovo tělo, v kterém jako jediném je záruka naší naděje.¹⁵⁴

Teprve v tomto místě, na závěr 15. verše, přichází výzva k vděčnosti. Pokud je zakončením předchozí myšlenky, znamená to, že máme být vděční za to, „že jako účastníci na těle Kristově jsme na Bohem chtěné a darované cestě ke spáse.“¹⁵⁵

Výzva ke vděčnosti může být ale také úvodem k následujícímu verši 16, který pojednává o společenství shromážděném k bohoslužbě. Důvodem bohoslužby je skutečnost, že Kristus je středem života obce a tento verš je uveden výzvou k přebývání Kristova slova uprostřed obce v celém svém bohatství. A právě z účasti na liturgii mají jednotlivci čerpat sílu pro svůj osobní duchovní život. „ Tam v bohoslužbě obce, má jednatel Kristovo slovo ve své síle zakusit a vzít si ho pak do svého každodenního života.“¹⁵⁶ Vedle Kristova slova je to zpěv, který byl a má být součástí liturgie a také byl pro prvotní křesťany charakteristický. Odkaz na žalmy, hymny/chvály a zpěv může být chápán ve dvou vzájemně se doplňujících souvislostech: spojení s výzvou k vděčnosti odkazuje na liturgické zpěvy, při kterých byly zpívány starozákonní žalmy nebo prvokřesťanské písně. Nebo právě písně a žalmy mohou být hlavním prostředkem vzájemného poučení, pokud se vztáhnou na slova: navzájem se učte a napomínejte. Vnější projevy by měly být v souladu s duchovními postoji vnitřními. Proto je verš 16 zakončen vysvětlením zdroje takových vnějších projevů: „...jak vám dává Duch.“ Jestliže zpěvy byly i přes pronásledování a nepřátelství okolí pro prvotní křesťany charakteristické „musela být taková bohoslužebná shromáždění inspirována duchem radosti a přátelství, Boží chválou a vděčností, takovým „nadšením“ v původním slova

¹⁵⁴ Srov. ZERWICK, Max. Der Brief an die Kolosser. Der Brief an die Epheser, s. 29-30

¹⁵⁵ Srov. tamtéž, s. 30

¹⁵⁶ Srov. ZERWICK, Max. Der Brief an der Kolosser. Der Brief an der Epheser, s. 30

smyslu „naplněnosti Duchem“.¹⁵⁷ A opět vnější liturgický úkon je vyjádřením duchovního základu jednotlivce, který vnějším zpěvem i ostatními aktivitami nejdříve vlastně chválí Boha.

A tento postoj se odráží také v 17. verši, v kterém je poukázáno na hlubokou souvislost mezi liturgií a životem. Bohoslužba jako součást liturgie se má promítat i do všedních dnů křesťanů. Důsledkem jejího správného chápání je vše činit ve jménu Páně. Kristus se tak stává prostředníkem vztahu křesťana i celé obce k Bohu Otci.¹⁵⁸ Všeobsáhlost výzvy k aktivitě vystihuje lépe doslovný německý překlad: A vše, cokoli činíte slovem a skutkem...¹⁵⁹ Spojkou „a“ autor ukazuje celý křesťanský život a každou jeho činnost v oblasti ducha i motivací činů; a do tohoto „každodenního střízlivého života by měl proudit duch, který vše objímá, proniká a mění.“¹⁶⁰ Dalším podnětem pro duchovní život je skutečnost, že jsme odkázáni činit vše ve jménu Pána Ježíše. Toto spojení „Pán Ježíš“, které se v Pavlových i pavlovských listech vyskytuje zřídka, hraje významnou roli. Označení Ježíš nás odkazuje na historického Ježíše jako muže z Nazareta v jeho pozemském životě, spojeném před jeho veřejným vystoupením s každodenní prací, následně pak s veškerým ponížením a utrpením. Označení Pán odkazuje na Pána oslaveného. Tak se ve spojení „ve jménu Pána Ježíše“ „vyjadřuje nepochybně to, co je samo o sobě rovněž obsaženo v titulu Ježíš Kristus: Hospodin ve své moci a slávě a Ježíš, který je nám podobný ve všem kromě hříchu, je nám příkladem, co to znamená být dítětem Božím na zemi.“¹⁶¹ Jak však takové poslání prakticky naplnit? Zde se opět vracíme k výzvě k vytrvalé modlitbě a rozvažování o všem, co říkáme nebo děláme. A nemáme říkat ani dělat nic, co by On sám v naší situaci neříkal a co by On sám v naší situaci nedělal. Toto negativní vymezení dává prostor nezměrné šíři našeho života. Důkazem toho, že náš život je ale opravdu křesťanský musí být „vděčnost, díkyvdání, živoucí díky Otci v nebi, zprostředkované jeho Synem, který v nás žije.“¹⁶²

Do obdobného kontextu života církve je adresována výzva k díkyvdáním v listu do Efezu.

¹⁵⁷ Srov. tamtéž

¹⁵⁸ Srov. HOPPE, Rudolf. List Efezanům, List Kolosanům, s. 121

¹⁵⁹ Und was ihr auch immer tut in Wort und Werk... ZERWICK, Max. Der Brief an die Kolosser. Der Brief an die Epheser, s. 31

¹⁶⁰ Srov. ZERWICK, Max. Der Brief an die Kolosser. Der Brief an die Epheser, s. 31

¹⁶¹ Srov. tamtéž

¹⁶² ZERWICK, Max. Der Brief an die Kolosser. Der Brief an die Epheser, s. 31

2.6.2 Ef 5,18-20

A neopíjejte se vínem, což je prostopášnost, ale plni Ducha zpívejte společně žalmy, chvalo zpěvy a duchovní písně. Zpívejte Pánu, chvalte ho z celého srdce a vždycky za všecko vzdávejte díky Bohu a Otci ve jménu našeho Pána Ježíše Krista.

Vybranému úryvku předchází výzva k využívání času (5,15-17)¹⁶³ a následuje řád křesťanského života v rodině a na veřejnosti (5,21-6,20). Čas je zde chápán jako příležitost k rozhodování, které by mělo být moudré. Moudrost je dobro, které není pro vždy dáno, ale je nutné nad ním bdít. Na rozdíl od apokalyptického chápání času plného soužení je zde čas prezentován svým určením jako dobrý. „Pro ty, kdo se stali světlem, je i zlá doba dobou rozhodování a tím i šancí rozhodnout se pro Kristovu spásu a zlou dobu ponechat jí samé. Kdo dojde až sem, pro toho je i zlá doba dobou spásy. Moudře žít v době naplněné Kristem pak znamená dosvědčovat příslušným chováním vůli Kristovu, vůli Páně.“¹⁶⁴ Apel na střízlivého ducha je zřejmě reakcí na praxi pohanských pitek, jejichž obdoba se mohla vloudit i do křesťanských obcí a pod vlivem náboženského entuziazmu pak zřejmě docházelo k mnohým excesům. Výzva k liturgickým úkonům v Duchu (obdobně jako v listu Kolosanům) navrácí obec k živému vztahu ke Kristu a k předpokladům pro misijní činnost. „Obec může působit navenek, jen když praktikuje takovýto vztah ke Kristu, Pánu. Modlitba a zpěv jsou díkem Bohu.“¹⁶⁵ List Efezanům nabádá jak k realismu a střízlivosti, tak k liturgickému slavení spásného poselství. „Dynamika Ducha, sdílená při bohoslužbě, nemusí vést k blouznění a odcizení světu, nýbrž může střízlivě a plodně pronikat i denním životem.“¹⁶⁶

Shrnutí šesté části:

Vztahy mezi křesťany navzájem a k okolnímu světu by měly čerpat svou duchovní sílu z liturgického slavení a setkávání se s Kristem. Naplněnost Duchem by se měla projevovat a pronikat do života křesťana. Předpokladem praktické lásky, která je kritériem zdravých vztahů v obci, jsou ctnosti. Křesťané jsou povoláni vytvářet

¹⁶³ Dávejte si dobrý pozor na to, jak žijete, abyste si nepočínali jako nemoudří, ale jako moudří; nepromarněte tento čas, neboť nastaly dny zlé. Proto nebuďte nerozumní, ale hleďte pochopit, co je vůle Páně.

¹⁶⁴ Srov. HOPPE, Rudolf. List Efezanům, List Kolosanům, s. 64

¹⁶⁵ HOPPE, Rudolf. List Efezanům, List Kolosanům, s. 64

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 65

s Kristem jedno tělo a dělat jen to, co tomu neodporuje. K tomu jsou obdarováni časem, který je příležitostí k moudrým rozhodnutím.

2.7 Žádám o prosby, modlitby, přímluvy a díkyvdání za všechny lidi

Výchozím a jediným textem, který je takto všeobecnou výzvou k modlitbě za všechny lidi, je 1Tim 2,1-2. Všeobecné výzvy lze vyčíst i ve výzvách k lásce k nepřítelům a k činění dobra všem.

2.7.1 1 Tim 2,1-3

Na prvním místě žádám, aby se konaly prosby, modlitby, přímluvy, díkyvdání za všechny lidi, za vládce a za všechny, kteří mají v rukou moc, abychom mohli žít tichým a klidným životem v opravdové zbožnosti a vážnosti. To je dobré a vítané u našeho Spasitele Boha, který chce, aby všichni lidé došli spásy a poznali pravdu.

První z popavlovských pastorálních epištol odráží situaci stabilizovaných křesťanských obcí konce prvního století. V první kapitole jsou odmítáni bludaři, v druhé se autor obrací ke křesťanům. A začíná výzvou k tomu základnímu – k modlitbě. Významnost tohoto požadavku je zdůrazněna jak prvním místem v pořadí požadavků, tak vlastní formulací: na prvním místě žádám. Názor na to to, zda uvedené výrazy: prosby, modlitby, přímluvy a díkyvdání jsou výrazem tehdejších liturgických forem modliteb, se liší. N. Brox¹⁶⁷ to připouští, H. Merkel¹⁶⁸ to spíše vylučuje.

Modlitba se má uskutečňovat za všechny lidi. Podle N. Broxe jsou výslovně uvedeny úřady, tedy ti lidé, kteří mají zodpovědnost za pořádek a stav společnosti, kterou křesťané pomáhají utvářet svými modlitbami a ve které se mohou v klidu věnovat zbožnosti a počestnosti. Obecně pro pastorální listy platí, že „vždy znovu a znovu spočívají na pevném, nenarušovaném pořádku jak uvnitř, tak vně církve, protože přispívá v jednotlivostech k víře a k vytrvalosti... a je v nich toužebně očekávána doba, kdy se zátěžové zkoušky věřících uvolní.“¹⁶⁹

¹⁶⁷ BROX, Norbert. Die Briefe an Timotheus und Titus, s. 16

¹⁶⁸ MERKEL, Helmut. Die Pastoralbriefe, s. 24

¹⁶⁹ Srov. BROX, Norbert. Die Briefe an Timotheus und Titus, s. 16,17

Podle U. Borse jsou uváděni představitelé státu v roli ochránců věřících, za které je třeba se modlit především. „Obzvláště je třeba pamatovat na vládcce, krále a všechny, kdo vykonávají moc. Věřící se tedy nemají státní moci jen podřídit, nýbrž mají se za ni i modlit. Reakcí by měla být ochrana svých věřících občanů, kdy mír jim ulehčí život podle evangelia.“¹⁷⁰ Tedy život ve zbožnosti a poctivosti. Zbožnost jako nový termín, který se u Pavla nevyskytuje, je chápána jako nezištný způsob bohopocty, která vede ke skromnosti,¹⁷¹ ale není uchráněna před pronásledováním.

H. Merkel považuje modlitbu za vládcce za vyvrcholení modlitby za všechny lidi, která nebyla tehdejší liturgii cizí. „Již raně poexilní židé se modlili za pohanské vládcce (Ezd 6,9n; 1 Mak 7,33) a také v nejstarších zachovaných křesťanských modlitbách (1.Kl 59-61) jsou obsaženy prosby za blaho vládců a představitelů na zemi. Také sám Pavel nabádal římskou obec k loajalitě vůči římskému státu a tím převážně přebíral argumentaci helénských židů (Řím 13,1-7).“¹⁷² Pobídka k modlitbě za představitele státu mohla znamenat i reakci na zvlášť vyhocenou situaci, kdy již byli křesťané pronásledováni, a měla být zdůrazněna univerzalita Boží spásné vůle.¹⁷³ Skutečnost pronásledování pak staví do poněkud jiného světla zdánlivě sobecké zdůvodnění modliteb za představené „abychom mohli žít tichým a klidným životem...“ Dalším důležitým momentem dokreslujícím dobovou situaci je jasné vymezení se proti rozmáhající se gnózi. Ježíš zemřel za všechny. Dojít spásy a poznat pravdu mají proto všichni lidé, tedy nikoli jen úzká skupina vyvolených zasvěcenců, majících přístup k tajným naukám. Christologickým završením uvedených čtyřech veršů je citování pravděpodobně starší převzaté formulace vyznání víry ve verších 5 a 6: „Je totiž jeden Bůh a jeden prostředník mezi Bohem a lidmi, člověk Kristus Ježíš, který dal sám sebe jako výkupné za všechny, jako svědectví v určený čas.“¹⁷⁴ Protože se však obdobné myšlenky a pojmy vyskytují i v ostatních pastorálních listech, má U. Borse za to, že „vyznačkové a hymnické stati pocházejí pravděpodobně od samotného autora. Kdyby tomu tak bylo, byly by důkazem jeho veliké hloubky myšlenek a stylistické schopnosti.“¹⁷⁵

¹⁷⁰ Srov. BORSE, Udo. První a druhý list Timoteovi. List Titovi, s. 31

¹⁷¹ Srov. 1 Tim 6,6n

¹⁷² Srov. MERKEL, Helmut. Die Pastoralbriefe, s. 25

¹⁷³ Srov. Mt 5,44

¹⁷⁴ 1 Tim 2,5-6

¹⁷⁵ BORSE, Udo. První a druhý list Timoteovi. List Titovi, s. 31

Shrnutí sedmé části:

V sedmé části jsme vyzýváni (při úmyslném zobecnění) k univerzální modlitbě za celé stvoření. Jediným prostředníkem mezi námi a Bohem je Ježíš Kristus, obětující se pro všechny, skrze kterého jsme v Duchu svatém povoláni k účasti na Božím životě.

3. Závěr

3.1 Obecné shrnutí

Pokus o výběr a uspořádání novozákonních výzev k modlitbě včetně myšlenek převážně čerpaných z komentářů je jen nepatrným zlomkem toho, co Písmo k tématu modlitby nabízí. Vzorem naší modlitby by měl být samotný Pán, Ježíš Kristus. Zmínka o jeho osobní modlitbě je v Novém zákoně celá řada.¹⁷⁶ Na souvislost vrcholné události Kristova života – vzkříšení – a jeho modlitby poukazuje T. Špidlík. Všimá si dramatického napětí, které provází dialog mezi Otcem a Synem v Getsemanech. Na jedné straně je patrna slabost Ježíšova lidství („Otče, tobě je všechno možné; odejmi ode mne tento kalich.“), na druhé straně pak síla víry a věrnosti poslání Otce („Ale ne co já chci, nýbrž co ty chceš.“ srov. Mk 14,36). A vzápětí jsme svědky účinku modlitby: Kristus, který se úzkostlivě potil, vstává plný síly a odvahy. V listu Židům je pak naznačena jiná souvislost. „V době, kdy jako člověk žil na zemi, přednesl s naléhavým voláním a se slzami vroucí modlitby k tomu, který měl moc ho od smrti vysvobodit, a byl vyslyšen pro svou uctivost.“ Ježíš si tedy vzkříšení z mrtvých, definitivní úspěch své činnosti, vyprosil.¹⁷⁷

Na tomto pozadí můžeme chápat všechny zmiňované výzvy: k prosbám, k hledání, k modlitbám za nepřátele, k bdělosti, k vytrvalosti, k vděčné oslavě, k přimlouvám a k díkůvzdání za vše stvořené i k modlitbám za sebe navzájem.

3.2 Pokus o přesah do duchovního života

Na závěr je uvedeno několik myšlenek k bdělosti a vytrvalosti v duchovním životě.

¹⁷⁶ Např. Mt 14,23, Lk 3,21, Lk 6,12 Lk 11,1 a další

¹⁷⁷ Srov. ŠPIDLÍK, Tomáš. K vyšším věcem jsem se narodil, s. 223

Ježíš učedníkům na vlastním příkladu ukazuje praxi modlitby a zároveň k ní vyzývá. Bdělost proto spočívá „v modlitbě, v níž člověk usiluje o to, aby základem svého dalšího života učinil vůli Boha, svého Otce.“¹⁷⁸

Jaké mohou vyplývat z těchto textů inspirace pro duchovní život? Zůstat na místě, do kterého jsme v životě zasazeni, bdít s Kristem a modlit se. Platí to pro všechny, o to důrazněji však pro ty, kteří jsou za druhé zodpovědní. Pokušení, které je branou ke hříchu, se čelí modlitbou. Inspirován evangelijním chápáním bdělosti je termín „bdělost srdce“ u T. Špidlíka. K ní nás vyzývá jako k prostředku v boji proti zlým myšlenkám. Podmínkou bdělosti srdce je duševní přítomnost, pozornost, bez které je modlitba jako povznesení mysli k Bohu nemyslitelná. „Pozorný je duševně přítomen. To může být v různých stupních. A je tu trojí i vícená pozornost: dáváme pozor sami na sebe, dáváme pozor na práci, kterou děláme, dáváme pozor na ideál, podle kterého chceme žít.“¹⁷⁹

Jak chápat modlitbu v souvislosti s vytrvalostí? „Jako hluboce lidské jednání plné úsilí neustále útočit na samotného Boha prosbou o spravedlnost a překonání každé nouze. Takto eschatologicky klenutá modlitba se neprojevuje jen příležitostnými slovy..., ale podle Ježíšova záměru je modlitbou bez přestání, „modlitbou v srdci“ a stálým vnitřním rozhovorem s Bohem.“¹⁸⁰ K takovému stavu však dochází člověk postupně. Důležité je propojení vnitřní usebrané modlitby s aktivním životem. Dle duchovních učitelů k tomu pomáhá zapojení krátkých chvil během dne a postupné šíření modlitby do celého dne. Možné je i z rozjímání zaměřeného na Boha přejít na odvozený volnější postoj úcty, kterým je prostoupena denní činnost a dává jí tak náboženský ráz. Tyto příklady duchovní praxe vycházejí právě z výzvy k vytrvalosti. Možná obtížnost naznačeného postupu dává v některých životních situacích prostor pro obecnější význam výzvy k vytrvalosti: „myslí se tím stálost modlitby vůbec, aby se z občasného zvláštního cvičení stala součástí celého života, z jednotlivého úkonu celkovým postojem či vnitřním stavem mysli.“¹⁸¹ Duchovní člověk se pak postupně naučí prodlévat v Boží přítomnosti, kterou chápe jako Boží prozřetelnost. R. Guardini popisuje stav prožitku Boží prozřetelnosti jako vžívání se do ní a postupné vytváření vědomí, že Bůh je za vším děním. Tajemství spojení s Bohem je tiché, živé a křehké. A na člověku záleží, kam až toto vciťování do tajemství, tuto pravou modlitbu, chce rozšířit. „Takovou

¹⁷⁸ LIMBECK, Meinrad. Evangelium sv. Marka, s. 184

¹⁷⁹ ŠPIDLÍK, Tomáš. Prameny světla, s. 290

¹⁸⁰ THEOBALD, Michael. List Římanům, s. 331

¹⁸¹ GUARDINI, Romano. O modlitbě, s. 203

modlitbou se nemusí vzdalovat každodenního života a činnosti, vždyť právě zde se tato modlitba dokonává. Přijímá pak veškeré dění s vědomím, že k němu přichází od Otce, a sám jedná tak, aby vše činil směrem k Bohu, aby své jednání včlenil do Otcova jednání. V této posvátné souvislosti s Bohem vidí i sám sebe a chápe z ní každou hodinu svého života. Je v ní ukryt, a přece žije činorodě ve světě.“¹⁸²

3.3 Závěr

Novozákonní výzvy k modlitbě pokrývají široké spektrum životních situací doby Ježíše a prvotní církve. Současně je možné sledovat různé důrazy: na duchovní život jednotlivce, na vztahy mezi věřícími a konečně na vztahy k většinou nepřátelskému světu. Na začátku každé modlitby je oslovující Boží milost. Základním vyžadovaným postojem modlícího se křesťana je opravdová důvěra ve všemohoucího Boha. Vedle důvěry je ve výzvách často apelováno na bdělost a vytrvalost, která je podporována eschatologickou nadějí, živenou opravdovou modlitbou v Duchu. Vztahy uvnitř církevní obce musí být založeny na modlitbě za sebe navzájem, za jejich představitele a velký význam je přikládán společnému liturgickému slavení. Snad nejobtížnější výzvou je požadavek milovat nepřátele a modlit se za ně. Vnitřní pokoj a život z Ducha pak vede k lásce k celému stvoření a k aktivnímu naplnění života.

Poznámka: Biblické zkratky jsou použity podle zavedeného systému (Jeruzalémská bible).

Seznam literatury

Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Ekumenický překlad. 3. vydání. Praha: Česká katolická charita, 1987

Jeruzalémská Bible. Písmo svaté vydané Jeruzalémskou biblickou školou. Kostelní Vydří: Krystal OP Karmelitánské nakladatelství, 2009

¹⁸² Tamtéž, s. 203-204

Dokumenty druhého vatikánského koncilu. Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří, 2002

Katechismus katolické církve. Praha: Zvon 1995

BORSE, Udo. *První a druhý list Timoteovi. List Titovi. Malý Stuttgartský komentář.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001

BROX, Norbert. *Die Briefe an Timotheus und Titus.* Stuttgart: Opus Christi, Kehrsiten am Bürgerstock,

BROŽ, Jaroslav. *List Židům,* Praha: Centrum biblických studií AVČR a UK v Praze, 2015

DE FIORES, Stefano. GOFFI, Tullo. *Slovník spirituality.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999

ERNST, Josef. *Das Evangelium nach Lukas.* Regensburg: Friedrich Pustet, 1977

GUARDINI, Romano. *O modlitbě.* Praha: Zvon, 1991

HARRINGTON, Daniel J. *Evangelium podle Marka. Sacra Pagina.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005

HARRINGTON, Daniel J. *Evangelium podle Matouše, Sacra Pagina.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003

HOPPE, Rudolf. *List Efezanům, List Kolosanům. Malý stuttgartský komentář.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000

HOPPE, Rudolf. *List Jakubův. Malý stuttgartský komentář.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001

JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše. Sacra Pagina.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005

KNOCH, Otto. *První a druhý list Soluňanům. Malý stuttgartský komentář.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000

LAUB, Franz. *List Židům. Malý stuttgartský komentář.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001

LIMBECK, Meinrad. *Evangelium sv. Marka. Malý stuttgartský komentář.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997

LIMBECK, Meinrad. *Evangelium sv. Matouše, Malý stuttgartský komentář.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996

LIMBECK, Meinrad. *Das Evangelium nach Markus (11-16).* Stuttgart: Opus Christi, Kehrsiten am Bürgerstock

MERKEL, Helmut. *Die Pastoralbriefe.* Göttingen und Zürich: Vandenhoeck&Ruprecht., 1991

- MÜLLER, Paul Gerhard. *Evangelium sv. Lukáše. Malý stuttgartský komentář*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998
- RYŠKOVÁ, Mireia. *Pavel z Tarsu a jeho svět*. Praha: Karolinum, 2014
- RYŠKOVÁ, Mireia. *První list Tesalonickým*. Praha: Centrum biblických studií AVČR a UK v Praze, 2015
- SEETHALER, Paula-Angelika. *První a druhý list Petřův. List Judův. Malý stuttgartský komentář*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001
- SPEIDEL, Kurt. *Kleiner Kommentar. Der Jakobusbrief*. Stuttgart: Opus Christi, Kehrsiten am Bürgenstock
- STUHLMACHER, Petr. *Der Brief an die Römer*. Göttingen und Zürich Vandenhoeck&Ruprecht., 1989
- ŠPIDLÍK, Tomáš. *K vyšším věcem jsem se narodil*. Praha: Alverna, 1991
- ŠPIDLÍK, Tomáš. *Prameny světla*. Olomouc: Refugium, 2013
- ŠVÉDA, Sidonius. *Das Evangelium nach Lukas (9-24)*. Stuttgart: Opus Christi, Kehrsiten am Bürgenstock
- THEOBALD, Michael. *List Římanům. Malý stuttgartský komentář*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002
- ZERWICK, Max. *Der Brief an die Kolosser. Der Brief an die Epheser*. Stuttgart: Opus Christi, Kehrsiten am Bürgenstock